

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№22 (5078) 12 чэрвеня 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Казкі

не для забавы

стар. 6

Мова ў нязвыклым

кантэксце

стар. 10

Паэт-мяцежнік

з Бангладэш

стар. 11

Сэрца Беларусі

Фота Дзмітрыя Ласько. Прадстаўлена выдавецтвам «Беларусь».

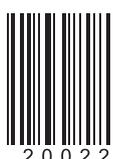
Свята-Успенскі Жыровіцкі манастыр.

Тут па-асабліваму ідзе час: не так спешна, не так шалёна, як у калаўроце гарадскіх будняў. І Божая Маці, чый абраз з'яўляецца галоўнай каштоўнасцю Жыровічаў, чуе ўсіх, хто прыходзіць да яе з верай. Ацяляе хворых і суцяшае пакутных. Бо хіба ішла б па свеце слава аб цудах, якія адбыліся на зямлі Жыровіцкай, хіба вярталіся б сюды з удзячнасцю тыя, хто атрымаў па веры сваёй?

Жыровічы называюць сэрцам Беларусі. Штогод тут сустракаюць тысячы паломнікаў, якія жадаюць воддаль ад гарадскога глуму дакрануцца да вечнага, духоўных першавытокаў, пабыць сам-насам з Богам і, спавядаўшыся, папрасіць Яго аб дараванні грахоў, памаліцца пра самае заповітнае. Хтосьці прыязджае натхнёны далучэннем да Бога, але большасць вязе сюды свой боль, смутак, апошнюю надзею...

Адзін з галоўных асяродкаў праваслаўя ў Беларусі і найбуйнейшых у краіне архітэктурных ансамбляў XVII—XVIII стагоддзяў нядаўна адзначыў аж тры знакавыя для гісторыі веры на айчынных землях даты: 550-годдзе з'яўлення Жыровіцкага абраза Божай Маці, які шануецца не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі і ўважаецца як цудатворны і праваслаўны, і каталікамі, 500-годдзе яго паўторнага з'яўлення і 500-годдзе заснавання Успенскага Жыровіцкага стаўрапігіяльнага мужчынскага манастыра.

ISSN 0024-4686

2022

«ЛІМ»-акцэнт

Дзяржава. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка падпісаў распараджэнне, якім зацверджана рашэнне савета фонду Прэзідэнта Беларусі аб падтрымцы культуры і мастацтва. Міністэрству культуры ў 2020 годзе са сродкаў фонду будзе выдзелена больш як 3 мільярд рублёў. Грошы накіруюць на рэстаўрацыю сядзібна-паркавага ансамбля ў вёсцы Закозель Драгічынскага раёна, Гальшанскага і Крэўскага замкаў, касцёла ў Мсціславе, які ўваходзіць у склад аб'екта «Былы калегіум езуітаў: касцёл, манастырскі корпус з сужэтнымі роспісамі ў інтэр'еры келляў і трапезнай (1745—1750)».

Акрамя таго, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, дзякуючы сродкам фонду Прэзідэнта, папоўніцца комплексам рукапісных і друкаваных кніжных помнікаў. Будуць закуплены ўнікальныя кніжныя выданні і архіўныя дакументы, паведаміў намеснік генеральнага дырэктара ўстановы Аляксандр Суша. Гаворка ідзе аб вельмі дарагіх і каштоўных асобніках. Гэта, напрыклад, адно з прыжыццёвых выданняў Мялеці Смятыцкага. У ліку рарытэтаў і найкаштоўнейшы рукапіс татаруў Беларусі — хамаілі, напісаны на беларуска-польскай мове арабскімі літарамі. З комплексу архіўных дакументаў з розных рэгіёнаў Беларусі цалкам унікальнымі з'яўляюцца дзве граматы караляў польскіх і вялікіх князёў літоўскіх канца XVI — пачатку XVII стагоддзяў.

Пашана. Дзяржаўных узнагарод удастоены прадстаўнікі розных сфер дзейнасці. Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 3 чэрвеня 2020 года № 191 за шматгадовую плённую працу, узорнае выкананне службовых абавязкаў, заслугі ў галіне мастацтва і культуры ордэнам Францыска Скарыны ўзнагароджаны выдучыя майстры сцэны Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Марыя Захарэвіч і Арнольд Памазан. Медалём Францыска Скарыны ўганаваны члены грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі»: паэт Валянціна Паліканіна, першы намеснік старшыні Алена Стэльмах, паэт Віктар Улюценка, а таксама галоўны рэдактар РУП «Выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі»» Ларыса Языковіч.

Актуалі. Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь мае намер надаць пільную ўвагу захаванню сродкам масавай інфармацыі заканадаўства. Аб гэтым новы міністр Ігар Луцкі распавёў у праграме «Клуб рэдактараў» на тэлеканале «Беларусь 1». Паводле слоў Ігара Луцкага, у першую чаргу турбуюць пытанні захавання СМІ заканадаўства, асабліва на інтэрнэт-пляцоўках, паведаміў на афіцыйным сайце міністэрства. «Таксама хацелася б больш увагі надаць тэлевізійным сродкам масавай інфармацыі, — дадаў міністр. — Наогул, галоўная задача — гэта інфармацыйнае поле Беларусі, асабліва ў перыяд сур'ёзных палітычных кампаній. Думаю, ведаў і ўменняў у нас хапае, а ўсе СМІ Беларусі — і дзяржаўныя, і недзяржаўныя ў тым ліку — гатовыя працаваць на канструктыў і будучы працаваць на канструктыў», — падкрэсліў Ігар Луцкі.

Садружнасць. Саіскальнікаў на галоўную гуманітарную прэмію СНД «Зоркі Садружнасці» ў 2020 годзе вылучылі восем краін, паведаміла прэс-служба Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц СНД. Прэмія прысуджаецца штогод за найбольш значныя поспехі ў сферы гуманітарнай дзейнасці, якія адпавядаюць узроўню сусветных дасягненняў і садзейнічаюць развіццю як кожнай з краін — удзельніц СНД, так і Садружнасці ў цэлым. На гэты раз на ўзнагароду прэтэндуе 17 намінантаў. Пяць прэтэндэнтаў, сярод якіх народныя артысты СССР акцёр Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Геннадзь Аўсянік, прадставіла Беларусь. У выніку журы вылучыць аднаго лаўрэата ад кожнай краіны.

Рэгіёны. Канцэрты на балконе і спектаклі ў дворыку — пра навінкі летняга сезона ў рэгіёне карэспандэнту БелТА паведамілі ва ўпраўленні культуры Гродзенскага аблвыканкама. Такім чынам, у Гродна вяртаецца арт-праект ад абласной філармоніі, які палюбіўся гараджанам і гасцям горада. Канцэрты на балконе дома нумар 15 па вуліцы Савецкай, што сталі адной з адметных асаблівасцей культурнага жыцця горада, пачаліся 9 чэрвеня. Кожны аўторак у 18.00 артысты філармоніі будуць спяваць і іграць для глядачоў. Па серадах музыка загучыць і ў дворыку музея гісторыі рэлігіі — гэта чарговы арт-праект філармоніі пад назвай «Серада музычная». Новую форму работы апрабуе Гродзенскі абласны тэатр лялек. У летнім амфітэатры ва ўнутраным дворыку глядачам прапанавалі спектакль «Казкі Пушкіна».

Афіцыйныя падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Да новых фарматаў

Літаратурныя старонкі ў сеціве

Галоўная падзея для кожнага аўтара — выхад у свет кнігі, але і магчымасці інтэрнэту, які падштурхоўвае пашыраць літаратурную дзейнасць у новым творчым фармаце, даюць плён. Асабліва гэта заўважна цяпер, калі пераважная большасць аўтараў працуе на аддаленасці і сеціва напаяняецца новымі змястоўнымі праектамі, звязанымі з літаратурнымі навацямі. Паказальны ў гэтым вопыт магілёўскіх калег.

— Літаратурныя старонкі ў сацыяльных сетках сталі эфектыўным, зручным і перспектыўным сродкам інфармавання чытачоў пра літаратурнае жыццё Магілёўшчыны, знаёмства падпісчыкаў з асобамі і творчасцю мясцовых аўтараў, пашырэння кола новых партнёраў, — кажа старшыня Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ Аляксандр Казека.

Асноўная работа МА СПБ у інтэрнэце вядзецца з 2017 года на дзюх старонках у сацыяльных сетках «УКантакце» і «Фэйсбук». Сёння колькасць сукупных падпісчыкаў складае болей чым 400 (плюс унікальныя карыстальнікі). Аб запатрабаванасці суполак сведчыць высокая актыўнасць прагляду навін, каментарыяў. Расце цікавасць і да саміх аўтараў, якія маюць

магчымасць не толькі прадстаўляць свае выданні, але і весці адкрыты дыялог з чытачом.

Развіццю літаратурнага працэсу спрыяе літаратурна-крытычная дзейнасць — публікацыі рэцэнзій і водгукаў на творы. Большую папулярнасць набывае літаратурна-конкурсная дзейнасць. За апошні час аддзяленнем праведзены такія адкрытыя інтэрнэт-конкурсы як «Ветразь на тхнення» (конкурс маладзёжнай беларускамоўнай паэзіі), «Мой бераг родны» (конкурс беларускамоўнай паэзіі), «Мякая лапа» (міжнародны конкурс вершаў і прозы, прысвечаны Дню абароны жывёл), «Усмешка Сфінкса» (конкурс фантастычных вершаў і прозы), «Пад калядным небам» (конкурс прозы і лірыкі, прысвечаны Новаму году і Калядам, прайшоў пры падтрымцы Магілёўскай епархіі БПЦ). Па выніках саборніцтва стала традыцыя ствараць электронныя калектыўныя зборнікі, якія даступны ў сеціве.

На гэты момант на старонках аддзялення аб'яўлена некалькі акцый. Сярод іх — вельмі папулярная «Нашчадкі Перамогі», дзе аўтары аддзялення і падпісчыкі старонак дзяліцца ўспамінамі аб сваіх родных — удзельніках Вялікай Айчыннай вайны.

«Спытай пісьменніка» — так названы цыкл дыстанцыйных інтэрв'ю, створаных паводле пытанняў, дасланых падпісчыкамі на адрас літаратараў Магілёўшчыны. Такім чынам чытачы знаёмяцца не толькі з кнігамі, але і з поглядамі аўтараў на розныя бакі жыцця. Расце аўтарскі тэт пісьменніка як творцы, асобы.

Акцыя-конкурс «Больш крытыкі» арганізавана з мэтай заахваціць чытачоў да напісання водгукаў і рэцэнзій на кніжныя навінкі пісьменнікаў магілёўскага краю.

— Нашы памкненні накіраваны на прапаганду літаратуры, чытання, далучэння падпісчыкаў да дыялогу аб культурных каштоўнасцях, — мяркуе Аляксандр Казека.

Сваё месца ў віртуальнай прасторы ўпэўнена ўмацоўваюць і іншыя аддзяленні. Напрыклад, пісьменнікі Віцебшчыны ў фармаце анлайн арганізуюць дзень сустрэчы з чытачамі. Цікавым стаў дзень старшыні аддзялення Тамары Красовай-Гусачэнка з выхаванцамі Нацыянальнага адукацыйна-аздараўленчага цэнтру «Зубраня». А пісьменнікі Міншчыны скарыстоўваюць магчымасці інтэрнэту для прапаганды беларускай літаратуры для мяжой, вядучы актыўную перакладчыцкую дзейнасць.

Алена СТЭЛЬМАХ

Паэтычны відэамарафон паяднаў краіны і пакаленні

Саюз пісьменнікаў Беларусі цесна супрацоўнічае з Мінскім гарадскім педагагічным каледжам. Летась у Дом літаратара па ініцыятыве сталічнага каледжа з'ехаліся навучэнцы педагагічных каледжаў краіны, каб уззяць удзел у творчым паэтычным саборніцтве. А сёлета чытацкі марафон адбыўся ў відэафармаце.

«Вялікай Перамозе — 75» — так назвалі конкурс арганізатары і прыцягнулі тым самым увагу шырокай міжнароднай грамадскасці. Удзельнікамі відэамарафону сталі болей чым 60 навучэнцаў і педагогаў устаноў адукацыі Беларусі, Расіі, Казахстана.

— Для будучых педагогаў вельмі важна ўмець па-мастацку прадстаўляць творы, — лічыць кіраўнік практыкі Мінскага гарадскога педагагічнага каледжа Святлана Елісеева. — Гэта істотны складнік заахочвання дзяцей да чытання, да разумення каштоўнасці прыгожага слова.

Марафон аб'яднаў не толькі краіны, але і пакаленні. Сярод тых, хто ўзнёсла чытаў патрыятычныя вершы, — вучні

з 1 па 10 клас, навучэнцы каледжаў, настаўнікі, выкладчыкі, кіраўнікі устаноў адукацыі. Гучалі вершы Канстанціна Сіманова, Аляксандра Твардоўскага, Мусы Джаліля, Петруся Броўкі, Аркадзя Куляшова, іншых аўтараў.

Навучэнцы Гомельскага дзяржаўнага педагагічнага каледжа імя Л. С. Выгоцкага прадставілі дакументальную хроніку «Пісьмо маці» і «З успамінаў лётчыкаў-знішчальнікаў». Калектыў выкладчыкаў і навучэнцаў педагагічнага каледжа № 8 г. Санкт-Пецярбурга на чале з дырэктарам Л. П. Івановай чыталі дзённікі дзяцей блакаднага Ленінграда.

Арганізатары чытацкага праекта бачаць магучы выхавальны патэнцыял мерапрыемства ў захаванні гістарычнай памяці, развіцці патрыятычнай свядомасці, фарміраванні духоўна-маральных каштоўнасцей, актывізацыі чытацкай дзейнасці навучэнцаў.

Відэаролікі чытацкага марафону «Вялікай Перамозе — 75» можна паглядзець на сайце Мінскага гарадскога педагагічнага каледжа.

Марыя ЛІПЕНЬ

фестывалі

Экслібрысы ў Мірскім замку

Фестываль «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку», які пройдзе ў музеі «Замкавы комплекс «Мір»» у гарадскім пасёлку Мір Карэліцкага раёна 20 чэрвеня ў фармаце анлайн, уключае цэлы шэраг прэзентацый, круглых сталаў як дыскусійных пляцовак і выставак.

Адна з выставак — «Беларускі экслібрыс: ад БССР да незалежнай Беларусі». Даследчык айчыннага экслібрыса мастацтвазнаўца Ала Зміёва распавяла:

— Мастацкім куратарам выстаўкі кніжнага знака ў Міры выступае член беларускай FISAE (Міжнароднай федэрацыі таварыстваў аматараў экслібрысаў), графік, аўтар многіх экслібрысаў Вольга Крупянкава. Праз выстаўку, якую, безумоўна, шырока пакажам у інтэрнэт-прасторы, хацелася б нагадаць увагу пра выключна багатыя традыцыі беларускага бібліяфілства ў XIX—XX стагоддзях. Прадстаўляючы экслібрысы, створаныя за апошнія 100 гадоў, праз многія кніжныя знакі мы ўсё адно зазіраем у розныя часіны. Да таго ж вельмі хочацца паказаць шматлікі мастакоў, якія літаральна не пашкадавалі сябе, выяўляючы творчыя вышукі менавіта праз экслібрысы.

Ці шмат кніжных знакаў будзе прадстаўлена на выстаўцы? Роўна 100. Гэта працы Анатоля Тычыны, Яўгена Ціхановіча, Арлена Кашкурэвіча, Георгія Паплаўскага, Мікалая Лазавога, Міколы Селешчука, Міколы Рыжыга, Уладзіміра і Міхаіла Басальгаў, Генадзя Грака, Уладзіміра Правідохіна...

Збор імянаў уражвае! А калі дадаць яшчэ і Юрыя Якавенку, Рамана Сустава, Вольгу Крупянкаву, Таццяну Сіплевіч, Ганну Ціханаву...

Фота з сайта vsya-planeta.ru.

— Эстампы выкананы ў розных графічных тэхніках: афорт, літаграфія, ксілаграфія, лінагравюра, — адзначыла Ала Зміёва. — Творы, якія прыедуць у Мір — з розных прыватных калекцый, у тым ліку з калекцыі вядомага беларускага збіральніка экслібрысаў Алега Судзіянкава. На выстаўцы мы пакажам і айчыныя кніжныя выданні, якія прысвечаны беларускаму экслібрысу.

Нагадаем, што фестываль «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку», які быў заснаваны ў 2019 годзе, праводзіцца Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь пры падтрымцы Гродзенскага аблвыканкама і Карэліцкага райвыканкама.

Аляксандра ЦІТАВЕЦ

стасункі

Змітрок Бядуля і туркменская прастора

На старонках новых нумароў літаратурна-мастацкага часопіса «Дунья эдэбіяты» — ізноў публікацыі беларускіх аўтараў.

У трэцім нумары «Дунья эдэбіяты» («Сусветная літаратура») (часопіс выходзіць адзін раз на два месяцы; трэці нумар — за май-чэрвень) надрукавана апа-вяданне Змітрака Бядулі ў перакладзе на туркменскую мову. Пра гэта паведаміў у Беларусь супрацоўнік рэдакцыі аўта-рытэтнага і досыць тыражнага літара-турнага туркменскага выдання прэзаік і перакладчык Максат Бяшымаў.

«Мы ўжо вяртаем чацвёрты нумар «Дунья эдэбіяты», які пабачыць свет на пачатку жніўня, — дадае ў сваім элек-тронным лісце М. Бяшымаў. — І на яго

старонках — пераклады вершаў Ула-дзіміра Караткевіча, якія ажыццявіў Джумагельды Мулкіеў. У гэтым нума-ры — і артыкул беларускага журналіста Алеся Карлюкевіча, дзе расказваецца пра рускага паэта, перакладчыка Ула-дзіміра Паўлінава — падарожніка па бязмежных прасторах Каракумскага краю».

«Дунья эдэбіяты» («Сусветная літа-ратура») — выданне, якое па-сапраўд-наму сябрае з беларускай літаратурай. На старонках часопіса за апошніх дзе-сяць гадоў былі надрукаваны перакла-ды твораў Якуба Коласа, Янкі Купалы, Сяргея Законнікава, Міколы Мят-ліцкага, Алеся Бадака і іншых паэтаў і прэзаікаў.

Аляксандра ЦІТАВЕЦ

конкурс

Духоўнасць: прысвячэнне

Да 500-годдзя Жыровіцкага манастыра Дабрынінскія бібліятэкары правялі кон-курс духоўнай паэзіі «Есть сила благодатная в созвучье слов живых». Дзякуючы аб'яве ў сацыяльных сетках геаграфія конкурсу выйшла за межы Беларусі. Письмы з вершамі духоўнай тэматыкі прыходзілі нават з Масквы. 14 паэтаў даслалі 81 твор. Па ўмовах творчага спаборніцтва аўтары павінны былі прадстаўляць не болей як 7 вершаў.

Журы ацэньвала ўсе работы канкурсанта. У выніку 1-е месца заняла Надзея Момлік, 2-е — Сяргей Стрчук, 3-е — Марына Міхалюк. Усе пераможцы — жыхары Кобрыншчыны. Варта таксама адзначыць кабырчанку Зінаіду Навасад і жыхарку Слоніма Надзею Салейку, якім да 3-га месца не хапіла ўсяго аднаго бала.

Наталля ЕФЦІФЕЕВА

з нагоды

Сцежка ў роднае сяло

Літаратурна-музычная гадзіна «Закліканы паэзіяй», прысве-чанае 85-годдзю з дня нараджэння выдатнага беларускага паэта Васіля Зуёнкі, прайшла ў Брылёўскай сель-скай бібліятэцы Магілёўскага раёна. Удзельнікі імпрэзы пачулі аповед пра жыццёвы шлях юбіляра, які пачаўся ў вёсцы Мачулішча Крупскага раёна Мінскай вобласці. Любоў да чытан-ня і літаратуры паспрыяла таму, што Васіль з юнацтва пачаў пісаць вершы, і з цягам часу паэзія Зуёнкі яркімі і непаўторнымі фарбамі ўпісалася ў разнакаляровае суквецце белару-скай літаратуры.

Да юбілею быў падрыхтаваны біяграфічны буклет і афор-млена кніжная выстаўка, якую ўпрыгожылі кнігі з аўтографамі В. Зуёнкі чытачам Брылёўскай бібліятэкі. У выкананні Яўгена

і Міхася Масіеўскіх, Аляксандры Іва-новай, Вікторыі Крэсавай і Дар'і Лысь-ковай прагучалі вершы юбіляра.

Дырэктар Брылёўскага сельскага Дома культуры кампазітар Мікалай Яцкоў расказаў пра сяброўскія су-стрэчы з Васілём Васільевічам, пра сумесную песню «Сцяжынка», потым выканаў гэты твор.

*На полі, як сусвет, — жытнёвы плёс.
Дарог няма тут, як і не было.
Віецца толькі, як заадка-лёт,
Узмежкам сцежка ў роднае сяло...*

У чэрвеньскую прахалоду нетаропка і па-свойску паплылі зуёнкаўскія радкі...

Юлія ЯЦКОВА, бібліятэкар Брылёўскай сельскай бібліятэкі, фота аўтара

зваротная сувязь

Скрыня Пандоры з гумарам

Канал «Культура» Беларускага ра-на-мастацкай і пазнавальных праекты. У суботу і нядзелю ў праекце «Паэтыч-ная раніца» прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Міколы Чарняўскага і Сяргея Грахоўскага. Праграма «Паэ-зія XXI стагоддзя» прапануе творчасць Міколы Шабовіча.

Публіцыстычныя праекты выхаднага дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігар-ню» пазнаёміць з літаратурнымі падзе-ямі і кніжнымі навінкамі. У перадачы «Запрашаем у кнігарню» прагучыць агляд штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы»

слухайце гутарку Наву-ма Гальпяровіча з паэтам Леанідам Дранько-Майсю-ком.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі кнігі Івана Шамякіна «Трывожнае шчасце», у «Радыёбібліятэцы» — рамана Элізы Ажэшкі «Хам». «Літаратурныя гісто-рыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапану-юць твор Людмілы Рублеўскай «Скрыня Пандоры» і гумарыстычныя апавяданні Антона Чэхава.

У межах праграмы «Радыётэатр. Леп-шае» ў суботу прагучыць заключная

частка радыёверсіі спек-такля «Парог» паводле ад-найменнай п'есы Аляксея Дударова, а таксама казка «Муфта, Паўчаравіка і Мо-хавая Барада» паводле Эны Раўда. Нядзельным вечарам

прыхільнікаў тэатра чакае радыёспек-такль «Судны дзень Скарыны» паводле Міколы Арочкі.

Штовечар а 21 гадзіне для малень-кіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праек-це «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць карговыя старонкі кнігі Паўла Місько «Навасёлы».

13 чэрвеня — 155 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Алени-на (1865—1944), кампазітара, які збіраў і апрацоўваў беларускія народныя песні.

13 чэрвеня — 115 гадоў з дня нараджэння Лазара Шапіры (1905—1991), прэзаіка.

13 чэрвеня — 50 гадоў з дня нара-джэння Алега Прусава (1970—1996), жы-вапісца, графіка.

14 чэрвеня — 120 гадоў з дня на-раджэння Міхаіла Забэйды-Суміцкага (1900—1981), спевака, педагога.

14 чэрвеня — 85 гадоў з дня на-раджэння Івана Леткі (1935—1999), паэта.

14 чэрвеня 70 гадоў спаўняецца Ма-цвею Басаву, жывапісцу, графіку.

15 чэрвеня — 115 гадоў з дня нараджэння Юркі Віцьбіча (Юркі Стукаліча, Алеся Кры-жаніча, Георгія Шчарбакова) (1905—1975), прэзаіка, культурнага дзеяча.

15 чэрвеня — 100 гадоў з дня на-раджэння Таццяны Аляксевай, рэжысёра радыё, беларускай актрысы, заслужанага дзеяча культуры БССР.

15 чэрвеня — 90 гадоў з дня нараджэння Соф'і Міхлінай (1930—2004), мастака-грэмёра кіно.

15 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Адольфа Варанові-ча (1940—2001), прэзаіка.

16 чэрвеня — 145 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Галкоўскага (Галкаўскаса) (1875—1963), беларускага і літоўскага кампазітара, дырыжора, пе-дагога.

16 чэрвеня — 125 гадоў з дня на-раджэння Барыса Матруніна (1895—1959), мастака тэатра.

16 чэрвеня — 100 гадоў з дня на-раджэння Яўгена Ражкова (1920—2009), жывапісца.

16 чэрвеня — 70 гадоў з дня на-раджэння Уладзіміра Сітухі (1950—2014), журналіста, паэта, прэзаіка, дзіцячага пісьменніка.

17 чэрвеня — 130 гадоў таму быў па-будаваны Мінскі гарадскі тэатр. З 1920 г. у яго памяшканні працуе Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Я. Купалы.

17 чэрвеня — 105 гадоў з дня на-раджэння Дзмітрыя Кавалёва (1915—1977), паэта, перакладчыка.

18 чэрвеня — 360 гадоў з дня на-раджэння Яна Кулешы (1660—1706), рэлігійнага дзеяча, пісьменніка, пале-міста.

18 чэрвеня 60-гадовы юбілей святкуе Галіна Бабарыка, паэтэса.

Ідзе падпіска на II паўгоддзе 2020 г.		
«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індывідуальных падпісчыкаў	8 р. 07 к.	63856
Ведамасная падпіска	22 р. 02 к.	638562
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	5 р. 66 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	16 р. 72 к.	63880

«ЛіМ»-люстэрка
Народны ансамбль беларускай му-зыкі і песні «Ярыца» стаў лаўрэа-там дыплама I ступені міжнароднага дыстанцыйнага інтэрнэт-конкурсу Digi-Form-Art падчас XVI Міжнароднага пра-екта «Караван культуры» ў Польшчы, пе-радае БелТА. Сёлета ў конкурсе прымалі ўдзел прадстаўнікі 21 краіны. Беларускі калектыў адправіў відэазапісы выка-нання песень «А там, у даліне», «Синий платочек» і «Ой, мілы мой». Творчасць народнага ансамбля, які перамог у намі-нацыі «Народны вакал. Ансамбль», не аднойчы высока ацэньвала журы рэспу-бліканскіх і міжнародных конкурсаў. Напрыклад, у чэрвені 2019 года «Ярыца» атрымала перамогу ў міжнародным кон-курсе-фестывалі ProFest, які праходзіў ва Украіне.

Міжнароднае журы Кракаўскага кі-нафестывалу адзначыла каротка-метражны фільм «Мне нужны рукопожа-тия», які зняў беларускі рэжысёр Андрэй Куціла, паведамляецца на сайце агенцтва «Мінск-Навіны». «Гэты фільм вылучыўся для журы тым, што ў ім паказаны адносі-ны маці Валянціны і дачкі Таццяны, якія жывуць у незвычайных і цяжкіх умовах. <...> Таццяна паралізаваная з самага на-раджэння, але Валянціна, якой ужо за 90 гадоў, клапаціцца пра яе ўсё жыццё. Гэта надзвычайнае праяўленне безумоўнай лю-бові і ахвярнага адданасці маці свайму дзіцяці. Выдатная кінематаграфія рэжы-сёра ажыўляе гісторыю, роўна як і кра-нальная паэзія Таццяны, якую яна стварае, нягледзячы на сваю інваліднасць», — гаво-рыцца на сайце кінафестывалу.

Узнагароджанне пераможцаў IX ад-крытага літаратурнага конкурсу клуба «Катарсіс» Гродзенскага дзяржаў-нага медыцынскага ўніверсітэта адбыло-ся ў сценах музея беларускай этнаграфіі, што належыць установе. Звычайна ў спа-борніцтве прымала ўдзел да сотні аўта-раў з Беларусі, Расіі, Польшчы і Германіі. У адрозненне ад мінулых гадоў, сёлет-ні конкурс у якасці эксперымента быў арыентаваны выключна на студэнцкую моладзь. Колькасць твораў істотна па-меншылася, але пераможцаў вызначылі ва ўсіх намінацыях. Арганізатары адзна-чаюць, што восенню стартуе X літаратур-ны конкурс, які вернецца да прывычнага фармату.

Анлайн-трансляцыя творчай су-стрэчы з народным артыстам Расіі, піяністам, грамадскім дзеячам Дзянісам Мацуевым прайшла ў мультымедычным прэс-цэнтры Sputnik Беларусь. Напярэ-дадні 45-годдзя артыст распавёў пра творчыя задумы, а таксама падзяліўся меркаваннем пра музычную індустрыю і магчымасці сучаснага творцы. Між тым святочны канцэрт, што павінен адбыцца ў Дзяржаўным Крамлёўскім палацы, пе-ранесены з 16 чэрвеня на 14 кастрычніка з-за пандэміі.

Раней невядомае апавяданне аме-рыканскага пісьменніка Эрнэ-ста Хэмінгуэя апублікаваў часопіс New Yorker. Як паведамляе БелТА, унук твор-цы Шон Хэмінгуэй знайшоў рукапіс апа-вядання «Pursuit As Happiness» («Пагоня як шчасце») ў бібліятэцы Джона Кенэдзі ў Бостане. Гэта адзін з нешматлікіх твораў Хэмінгуэя, якія аказаліся неапубліка-ванымі. Па сюжэце галоўны герой разам з сябрамі спрабуе злавіць марліна. Гісто-рыя пераклікаецца з апавесцю «Стары і мора», якая ўпершыню была выдана ў 1952 годзе. Шон Хэмінгуэй выказаў зда-гадку, што пісьменнік працаваў над апа-вяданнем з 1936 па 1956 год. Рукапіс не меў назвы, яе прыдумаў сын пісьменніка Патрык Хэмінгуэй.

Адборачны камітэт Канскага кі-нафестывалу абвясціў афіцый-ную праграму 2020 года, куды ўвайшло 56 фільмаў, паведамляе «ИТАР-ТАСС». Сярод стужак-удзельніц 73-га Канскага кінафоруму — «Лета 85-га» французска-га майстра Франсуа Азона, «Французскі дыспетчар» амерыканскага рэжысёра Уэса Андэрсана, «Яшчэ па адной» дац-кага пастаноўшчыка Томаса Вінтэрбер-га і іншыя карціны. Усяго пры падрых-тоўцы праграмы эксперты праглядзелі 2067 фільмаў — больш, чым у любы па-пярэдні год.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Сэрца Беларусі

3 гісторыі

А пачыналася ўсё са з'яўлення маленькага абраза Божай Маці, які сёння ўваходзіць у сотню самых шанаваных святых праваслаўя. Падлеткі, якія павялі гаспадарскі статак, зайшлі далёка ў лес і там, у гушчары, сярод галін дзікай грушы, убачылі зьяненне... З заміраннем сэрца знялі яны цудоўны абраз і аднеслі ў дом Солтана, паведаміўшы, пры якіх незвычайных абставінах была знойдзена святыня.

Але гаспадар не надаў расповеду асаблівай увагі, паклаў абраз у куфэрак ды й забыўся на яго. А ўвечары вырашыў пахваліцца знаходкай перад гасцямі, адчыніў куфэрак, а там — пуста!

Пастухі ж назаўтра ізноў падаліся да той самай грушы. Гісторыя дакладна паўтарылася. Як і папярэдне, яны аднеслі абразок гаспадару. Той урэшце зразумеў: гэта ж цуд Гасподні! Ды сам выправіўся да лясной грушы. Памаліўшыся, Солтан даў зарок пабудаванню на месцы з'яўлення абраза храм у гонар Прасвятой

Фота з саіма з'яўлення маіні-манастыра.

Абраз Маці Божай Жыровіцкай.

(галоўны ў комплексе) стаў кафедральным. Да таго ж часу адносіцца і заснаванне ў манастыры духоўнай семінарыі. Абіцель стала галоўным асяродкам праваслаўя на беларускіх землях.

Падчас Першай сусветнай вайны манастырская маёмасць, а таксама цудатворны абраз вывезлі ў Маскву, а манастырскі архіў — у Новарасійск. Немцы занялі памяшканні пад казармы, пасеклі на дрывы іканастас... Але мінулі змрочныя часы, абраз Божай Маці вярнуўся на сваё месца: архімандрыт Ціхан прывёз яго ў слоіку з варэннем... Нягледзячы на нялёгкае выпрабаванне і грамадзянскай, і дзвюх сусветных войнаў, абіцель выстаяла. Маці Божая па-ранейшаму знаходзіцца ў Жыровічах.

Вяўленая на граніце, велічынёй усяго некалькі сантыметраў, апаленая пажарам, ледзь трэснутая ад агню і часу, Багародзіца па-ранейшаму прыціскае да грудзей Немаўлятка. І моліць Сына свайго і Госпада Бога за ўсю Беларусь, перакананы вернікі...

З верай і надзеяй

З моманту з'яўлення цудатворнага абраза Божай Маці і да цяперашняга часу народ верыць, што праз выяву Багародзіцы можна атрымаць жыватворную дапамогу і ацаленне нават у самых цяжкіх выпадках. Многія з іх на працягу стагоддзяў фіксаваліся ў летапісах, іншыя перадаваліся з вуснаў у вусны.

Так, адна з першых занатаваных з'яў міласэрнасці Царыцы Нябеснай дагуецца XVI стагоддзем. Ірына Вайнянка, адзіная дачка багатых бацькоў, у маладым веку пакутавала на невылечную хваробу. Ніхто не мог ёй дапамагчы, і тады яна сама з непахіснай верай звярнулася да Божай Маці Жыровіцкай. Хворая ўбачыла Багародзіцу ўва сне. Святая

Дзева загадала ёй адправіцца ў Жыровічы. У Ірыны тым часам адняліся і рукі, і ногі. Бацькам самім давалося везці дачку, якая ўжо была на смяротным ложы, у абіцель. Але не паспелі: у дарозе Ірына памерла. Што ёй заставалася, як не працягваць свой шлях, але ўжо з іншай мэтай: каб хаця б пахаваць дачку там, дзе яна жадала апынуцца...

Калі ж праводзілі абрад пахавання, памерлая раптоўна ўзнялася з труны і паспяшалася да цудатворнага абраза... Потым распавяла, што Маці Божая дакранулася да яе рук, ног, галавы і загадала, каб рэшту жыцця дзяўчына прысвяціла служэнню Богу ў сане інакіні. Уваскрэсла пастрыглася ў Пінскім манастыры святой Варвары, дзе 10 сакавіка 1580 года граматай караля Стэфана Баторыя была прызначана ігуменняй.

Не пералічыць усіх цудаў, якія адбыліся пазней: сляпыя становіліся відушчымі, смяротнахворыя вылечваліся, ацяляліся вар'яты; тыя, хто тварыў кашчунствы, раптоўна ўцямілівалі, што яны робяць; у сем'ях, якія доўгі час заставаліся бяздзетнымі, нараджаліся дзеці; вярталіся скрадзеныя рэчы...

Інакш чым цудам не назавеш і тое, што адбылося з Алегам Бембелем, вядомым у літаратурным свеце пад псеўданімам Зьніч. Прадстаўнік «залатой моладзі», сын вядомага архітэктара, народнага мастака Беларусі Андрэя Бембеля прышоў да веры ў тыя часы, калі ў Савецкім Саюзе шырока прапагандаваўся атэізм. Цяжкахворы, ён прыехаў у Жыровіцкі манастыр... паміраць.

— Доктары мне казалі: «Мы зрабілі ўсё, што маглі, цяпер толькі на Бога спадзявайся», — распавядаў карэспандэнту «ЛіМа» манах Іаан (так яго цяпер зывуць у абіцелі). — Папрасіў паслушанне. Рабіў тое, што мог. Але на працягу паўгода мне становілася ўсё горш. Да Вадохрышча ўжо ледзь хадзіў. І вось надыходзіць свята. Ледзь даплёўся да купелі... Пачакаў, пакуль акунуцца ўсе, каб не замінаць, не выклікаць на сябе ўвагу. І з малітвай тры разы апусціўся ў вадзі... Наступнай раніцай сябры па келлі казалі: «Упершыню ты не замінаў нам спаць сваімі стогнамі...»

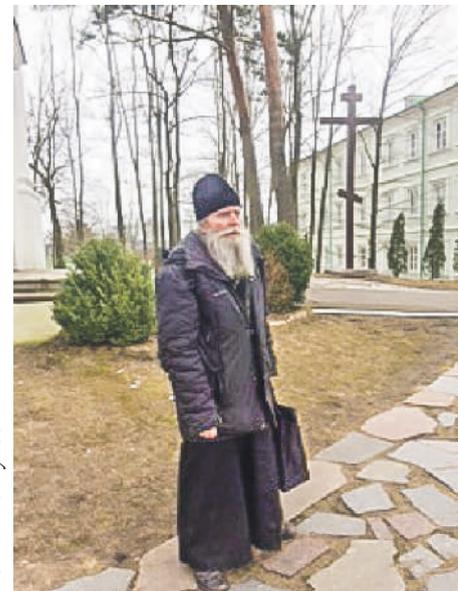
З таго часу здароўе паслушніка Алега (як тады звярталіся да нядаўняга гараджаніна) пачало паляпшацца. Апісаннем выпадку яго шчаслівага ацалення пачынаецца тоўстая кніга запісаў аб цудах, здзейсненых па малітвах Жыровіцкай Божай Маці... Пад расповедам аб сваіх патрэбах, просьбах да Бога і спраўджаных надзеях людзі пакідаюць імёны і прозвішчы — кожны Фама

няверуючы можа пераканацца ў праўдзівасці таго, што адбылося.

А хіба не цуд тое, што сёлета пабачыла свет кніга паэзіі Зьніча?

— Ніякіх захадаў не рабіў, каб выдаць гэты зборнік. Але летась ад выдавецтва паступіла прапанова сабраць вершы, што і было зроблена, — згадвае паэт.

У выданне «Святло з Жыровіч» увайшла духоўная паэзія. Матывы асэнсавання лёсу чалавека і чалавецтва, гісторыі грамадства і краіны, цуд судакранання Бога і душы, яе шлях да Творцы, патрыятычны пафас — усё знайшло адлюстраванне пад вокладкай кнігі. І гэта не сухія рытарычныя філасофскія разважанні, а напоўненыя жыццём метафары:

Фота Яны Будовіч.

Манах Іаан, Жыровічы.

...Хрысце!..

...Цябе і аплявалі... і распялі...

...і я — як распінацелі Твае —

чаду Твайму,

што тут — са мной — жыве, —

цвіком — на сэрцы —

к р э м з а ю с к р ы ж а л і...

Але не толькі боскі бок душы гаворыць у верхах Зьніча. Тое, што заўжды было і будзе ўласціва чалавеку: яго маленькія радасці і смутак, надзеі і расчараванні таксама знайшлі сваё месца ў зборніку, увасобіўшыся ў адметныя вобразы, яркія, маляўнічыя, калі адразу бачыш карцінку:

...маланка — бляскам

сведчыць аб сабе...

каханне — полымем,

што сэрца поўніць...

туга, калі кахаюць не цябе, —

паўней ад хмары у мігценні поўні...

У людзей, далёкіх ад царквы, зазвычай манастырскі ўклад жыцця, правілы, якіх абавязаны прытрымлівацца насельнікі, асацыіруюцца з суровасцю, строгасцю, нават пэўнай асуджанасцю. Бывае, што няма для бацькоў большага няшчасця, калі дзіця з юных гадоў прысвячае сябе служэнню Богу, прымае абрад пастрыжэння. Між тым нячаста можна сустрэць чалавека, шчаслівейшага за манаха Іаана. Ён знайшоў сваё прызначэнне ў сценах храма, заўжды энергічны, мэтанакіраваны, нягледзячы на свой немалады ўзрост (летась адзначыў 80-гадовы юбілей), займаецца пры манастыры выдавецкай справай. Умее і пажартаваць, і натхніць добрым словам на добрыя справы...

...У манастырской абіцелі жыццё віруе. Манахі і паслушнікі не толькі праводзяць час у малітвах, але і выконваюць шмат працы па гаспадарцы, сустракаюць паломнікаў, праводзяць для іх экскурсіі па Жыровіцкім комплексе. І пасля судакранання са святлом гэтага месца адчуваеш сябе абноўленым, акрыленым, поўным сіл...

Яна БУДОВІЧ

Фота з саіма з'яўлення маіні-манастыра.

Багародзіцы. У хуткім часе там паўстала драўляная царква, а вестка пра з'яўленне абраза Божай Маці хутка разышлася па ваколіцах, прывабліваючы мноства багамольцаў для пакланення. Шмат хто заставаўся тут жыць: адны стваралі сем'і, іншыя прысвячалі сябе служэнню Богу.

Каля 1520 года здарылася бяда: пажар знішчыў амаль усё паселенне, у тым ліку і царкву. Засталася адна царкоўная школа. Не ўдалося адшукаць і цудатворны абраз. Думалі, страцілі назаўжды.

Аднак цуд Гасподні не трымаецца межаў магчымага, вызначаных розумам чалавека... Адночы, пасля заняткаў у школе, вучні пайшлі на найбліжэйшую горку. На вялікім камені убачылі Багародзіцу ў нябесным зьяненні. У руках яе быў абраз, які дарэмна шукалі на пажарышчы. Шчаслівыя дзеці прыбеглі ў паселенне і пра ўсё распавялі дарослым. Свяшчэннік ды іншы народ паспяшаліся да ўказанага месца, дзе і знайшлі на камені цудатворны абраз. Гэтая падзея ўважаецца за другое з'яўленне Жыровіцкага абраза Божай Маці. А камень, дзе яго знайшлі, абградзілі. На месцы драўлянага храма пабудавалі новы, куды і змясцілі святыню. Унук Солтана Іван Аляксандравіч пачаў будаваць вялікую каменную царкву. Завяршылася будаўніцтва толькі ў пачатку XVII стагоддзя. Прастол асвяцілі ў гонар Прасвятой Багародзіцы. Цяпер гэты храм у Жыровіцкім комплексе называецца Яўленскім.

Тады, на пачатку XVII стагоддзя, абіцель пачалі засяляць уніяты. Але і ў іх цудатворны абраз заставаўся галоўнай святыняй. Шанаванне яго дасягнула апагею, калі ў 1726 годзе пастановай папскага капітула здзейснілі абрад каранавання Ісуса і Багародзіцы залатымі каронамі.

У 1810 годзе на тэрыторыю Жыровіцкага манастыра было перанесена епархіяльнае ўпраўленне, якое раней знаходзілася ў Навагрудку. Успенскі сабор

Фота з саіма з'яўлення маіні-манастыра.

Яўленская царква Жыровіцкага манастырскага комплексу.

Даследчык Скарыны, перакладчык Блока

Пра Ігната Сымонавіча Дварчаніна, які пражыў толькі 42 гады, шмат могуць сказаць і гісторыкі літаратуры, і даследчыкі грамадска-палітычных працэсаў на беларускіх землях. Гісторыкі літаратуры сцвярджаюць: гэта выдатны паэт, бліскучы майстар літаратурнага перакладу, аўтар узорных літаратурнаўчых прац. Даследчыкі прыйшлі да высновы, што Ігнат Сымонавіч адбыўся і як палітык, грамадскі дзеяч.

З'явіўся на свет Ігнат у вёсцы Погіры Слонімскага павета. Цяпер вёска ўваходзіць у склад Дзятлаўскага раёна Гродзенскай вобласці. Для бацькоў Ігнат быў не толькі адным з адзінаццаці дзяцей. Яны не без падстаў лічылі яго самым разумным, самым таленавітым. Іх сын лёгка адолеў першы адукацыйны ступень ў Дзятлаве. Спачатку размова ішла пра пачатковую школу, затым пра царкоўна-настаўніцкую. Бліскуча вытрымаў экзамен на званне народнага настаўніка. Першым месцам настаўніцкай працы была вёска Хмяльніца на Слонішчыне. Адрозна адчуваўся, што Ігнат — настаўнік ад Бога. Першы настаўніцкі вопыт працягваўся тры гады.

І вось што цікава. У дваццацігадовым узросце ўраджэнца вёскі Погіры забіраюць у Рускую імператарскую армію і там яго ўжо ўспрымаюць як надзвычай адоранага вайскоўца. Праходзіць літаральна пару месяцаў, і Ігнат з падачы камандавання ўліваецца ў шэрагі курсантаў школы прапаршчыкаў. Пасля таго, як была пастаўлена фінальная кропка ў працэсе навучання, распачаў службу ў запасным палку ў Маскве. Служба ў былой сталіцы Расійскай імперыі працягвалася чатыры месяцы. Затым Ігнат быў накіраваны на Заходні фронт. Перад самым накіраваннем яму было прысвоена вайсковае званне «падпаручнік».

Пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 года ў Расіі для вайскоўцаў стала тыповым актыўнае далучэнне да палітыкі. Ігнат не стаў уобачу. Стаў рабіць палітычныя заявы. Спачатку яго слухалі выключна саслужыўцы. Пасля перадыслагацы палка ў Мінск выступаў з падобнымі заявамі не толькі сярод вайскоўцаў, але і сярод грамадзянскіх асоб. Відавочная нацыянальная сама-свядомасць, паслядоўная арыентацыя на левацэнтрыстаў прадвызначылі партыйны выбар. Яго можна сфармуляваць так: Беларуская сацыялістычная грамада (БСГ) без усялякіх «але» і «калі». Аформіўшы сваё сяброўства ў БСГ, ён усур'ез задумваўся над тым, як умацаваць палітычную вагу БСГ у Паўночна-Заходнім краі. Грунтоўна выказаўся на гэты конт у якасці дэлегата трэцяга з'езда БСГ. Паводзіў сябе як адзін з генератараў ідэй на пасяджэннях Цэнтральнай беларускай вайсковай рады. Прадэманстраваў наяўнасць уласнай канцэпцыі вырашэння беларускага пытання пры падрыхтоўцы і правядзенні І Усебеларускага кангрэса. Кангрэс быў адметны для Ігната Сымонавіча абраннем у пашыраны прэзідыум, адначасовам сяброўствам у ваеннай секцыі і ў рэдкалегіі газеты «Беларуская Рада».

Калі 1917 год блізіўся да завяршэння, Ігнат вырашыў паставіць крыж на вайскавай службе. Ён трымае курс

на расійскі горад Новачаркаск. Там знаходзіўся яго бацька. У Новачаркаску быў афіцыйна зарэгістраваны бежанец Ігнат Сымонавіч Дварчанін. У гэтым статусе ён пражыў два месяцы. Адзін з кіраўнікоў Беларускага нацыянальнага камісарыята (БНК) Аляксандр Рыгоравіч Чарвякоў выпадкова даведаўся, што Дварчанін — у Новарасійску. Яны былі знаёмыя з 1916 года. Аляксандр Рыгоравіч бачыў у Ігнату Сымонавічу яскравую постаць, якой можна даручыць самыя адказныя справы. Якраз была вакантнай пасада сакратара культурна-асветнага аддзела БНК. Чарвякоў абедзвюма рукамі ўхапіўся за кандыдатуру Дварчаніна для прызначэння на згаданую пасаду. Ураджэнец вёскі Погіры займаў гэтую пасаду 5 месяцаў. Шмат што зрабіў і тым самым спраўдзіў ускладзеныя на яго надзеі. Бадай, самае галоўнае са зробленага — гэта падрыхтоўка і правядзенне нарады настаўнікаў школ Беларусі, якая адбылася з 21 па 23 ліпеня 1918 года. Прысутныя з вялікай цікавасцю заслухалі даклад сакратара культурна-асветнага аддзела БНК. Ядро даклада склаў адказ на пытанне: «Што дае грунтоўнае авалодванне беларусазнаўчым комплексам, які ўключае моўны, літаратурны, гістарычны аспекты?» Прамоўца паказаў, што тым самым ствараецца моцнае апірышча для фарміравання нацыянальнай свядомасці беларусаў, пераканаўчай праявы іх чалавечай годнасці. Ёсць сэнс прывесці такі фрагмент з даклада: «Школа беларуская павінна атрымаць аўтаномію, дзе поруч з агульнымі заданнямі сацыялістычнай школы павінны быць уведзены асобныя прадметы беларускай мовы,

Хрэстаматыя, выдадзеная Ігнатам Дварчаніным. 1927 г.

літаратуры і наогул беларусазнаўства. Дзеля таго, каб народ беларускі пазнаў самога сябе і лічыў сябе ня нізшым пасярод другіх, а чуў сябе, як роўны з роўнымі». Дзякуючы выключна высілкам Ігната Сымонавіча ў сталіцы Савецкай Расіі запрацавалі Беларускі народны ўніверсітэт-лекторый, таварыства беларускіх вучоных.

Далей будзе разнастайная беларуская нацыянальна-асветніцкая дзейнасць на Гарадзеншчыне, у Вільні, Дзвінску. У Празе Дварчанін таксама падрыхтуе і абароніць доктарскую дысертацыю пад найменнем «Францішак

Ігнат Дварчанін.

Скарына як культурны дзеяч і гуманіст на беларускай глебе».

Праз год пасля яе абароны зноў апынуўся ў Вільні. Два гады выкладаў літаратуру ў беларускай гімназіі. Значным яго ўнёскам у развіццё беларусазнаўчага комплексу стане выхад з друку Хрэстаматыі новай беларускай літаратуры. Прайшло ўжо 93 гады пасля яе выдання. Аднак яна не састарэла! Была, ёсць і застаецца настольнай кнігай для адмыслоўцаў.

Пасля прыбыцця ў Вільню ўступіў у Беларускую сялянска-работніцкую грамаду (БСРГ). Балюча перажываў разгром БСРГ у 1927 годзе. Польскія ўлады кінулі кіруючы склад БСРГ за кратамі. Хтосьці павінен быў працягваць яго справу на волі. І тут Ігнат Сымонавіч апынуўся на першых ролях. Праз год яго абіраюць дэпутатам Сейма Польскай Рэспублікі. Ігнат Сымонавіч быў адным з пяці парламентарыяў, якія прадстаўлялі рабоча-сялянскі камітэт «Змаганне». Была свая логіка ў тым, што ўнутры Сейма з'явіўся Беларускі рабоча-сялянскі клуб «Змаганне». Гэтая структура мела ўсе прыкметы самастойнай фракцыі. Ёсць падставы лічыць, што Ігнат Сымонавіч быў нефармальным лідарам фракцыі. Выступленні ўраджэнца вёскі Погіры на пасяджэннях Сейма ўвайшлі ў класіку прамоўніцкага майстэрства. Ён заганыў у кут прадстаўнікоў праўладных фракцый, робячы аб'ектам крытыкі ўнутраную і знешнюю палітыку польскага ўрада. Рубам ставіў пытанне аб неабходнасці неадкладнага вызвалення палітычных вязняў. Аргументавана даказаў, што ігнараванне ўладамі патрабавання самавызначэння Заходняй Беларусі груба супярэчыць Канстытуцыі Польскай Рэспублікі і Рыжскаму мірнаму дагавору. Выразна сфармуляваў тэзу аб безальтэрнатывнасці перадачы сялянам зямлі без выкупу. Упарта настаіваў на ўвядзенні 8-гадзіннага працоўнага дня. Прынцыпова выступаў за існаванне неабмежаваных магчымасцей для навучання на беларускай мове.

У 1930 годзе ўжо сам Ігнат Дварчанін становіцца палітвязнем. Прысуд быў суровы: 8 гадоў зняволення. Але ў 1932 годзе ён легальна накіроўваецца ў Мінск і, натуральна, страчвае статус палітвязня. Адбыўся сіметрычны абмен паміж БССР і Польскай Рэспублікай. Статус палітвязня страчваў чалавек, які да гэтага сядзеў у мінскай

турме, а зараз легальна накіроўваўся ў Варшаву.

На працягу года пасля прыбыцця ў Мінск Ігнат Дварчанін займаўся навуковай працай. Затым чэкісты абвясцілі яго польскім шпіёнам. Гэты сьляны сын беларускага народа прайшоў праз два савецкія суды. Першы суд меў месца ў 1933 годзе. Прысуд: 10 гадоў лагера. Другі суд адбыўся ў 1937 годзе. Прысуд: смяротнае пакаранне. Ігната Сымонавіча расстралялі 8 снежня 1937 года. Ён ні ў чым не будзе вінаваты. Дварчаніна поўнацю рэабілітуюць кампетэнтныя органы ў 1956 годзе.

Ураджэнец вёскі Погіры пакінуў пасля сябе вартую ўвагі творчую спадчыну. Вось, напрыклад, пералік газет і часопісаў, дзе друкаваліся яго вершы: «Беларуская рада», «Вольная Беларусь», «Дзянніца», «Наша думка», «Беларускі зван», «Маладое жыццё», «Перавясла», «Маланка», «Наш шлях». Вершы І. С. Дварчаніна — творы высокага грамадзянскага гучання. Тут роздум аб лёсах Бацькаўшчыны. Ёсць рукапісны варыянт выдатных прац І. Дварчаніна «Ф. Скарына ў адносінах да працоўнага народа», «3 гісторыі друкаваных выданняў аб Скарыне»,

Бадай, самае галоўнае са зробленага — гэта падрыхтоўка і правядзенне нарады настаўнікаў школ Беларусі, якая адбылася з 21 па 23 ліпеня 1918 года. Прысутныя з вялікай цікавасцю заслухалі даклад сакратара культурна-асветнага аддзела БНК. Ядро даклада склаў адказ на пытанне: «Што дае грунтоўнае авалодванне беларусазнаўчым комплексам, які ўключае моўны, літаратурны, гістарычны аспекты?» Прамоўца паказаў, што тым самым ствараецца моцнае апірышча для фарміравання нацыянальнай свядомасці беларусаў, пераканаўчай праявы іх чалавечай годнасці. Ёсць сэнс прывесці такі фрагмент з даклада: «Школа беларуская павінна атрымаць аўтаномію, дзе поруч з агульнымі заданнямі сацыялістычнай школы павінны быць уведзены асобныя прадметы беларускай мовы, літаратуры і наогул беларусазнаўства. Дзеля таго, каб народ беларускі пазнаў самога сябе і лічыў сябе ня нізшым пасярод другіх, а чуў сябе, як роўны з роўнымі».

«Спроба апісання бібліяграфіі аб доктару Францішку Скарыне». Лічу, што даўно настаў час для іх паўнаважнага выдання. Перакананы, кожны атрымае асалоду, прачытаўшы пераклад паэмы А. Блока «Дванаццаць» на беларускую мову, здзейснены І. С. Дварчаніным.

Нельга недаацэньваць тое, што зроблена ў плане ўшанавання памяці аб гэтым чалавеку. Жыхары горада Дзятлава Гродзенскай вобласці ганарца помнікам Ігнату Сымонавічу. Адназначым таксама факт усталявання мемарыяльнай дошкі ў вёсцы Погіры. Разам з тым можна здзейсніць шэраг дадатковых крокаў: усталяванне прэміі імя І. С. Дварчаніна для паэтаў і пісьменнікаў, рэгулярнае правядзенне навуковых канферэнцый у памяць аб ім, прысваенне яго імя аўдыторыям у вышэйшых навучальных установах, новай вуліцы ў горадзе Дзятлава.

Міхаіл СТРАЛЕЦ

Парады ад Сапегі

Асэнсаванне падзей даўніны і лёсаў знакавых асоб Слонімшчыны — тое, што займае не першае дзесяцігоддзе краязнаўцу Сяргея Чыгрына.

Плёнам заглябленасці ў слонімскую мінуўшчыну сталі дзясяткі краязнаўчых выданняў, якія пабачылі свет у Слоніме, на радзіме аўтара, куды ён вярнуўся пасля заканчэння вучобы. Тады

на Слонімшчыне яшчэ жылі Анатоль Іверс і Алесь Сучок, Мікола Арочка і Алег Лойка, Рудольф Пастухоў і Іван Сяргейчык. Тыя, хто дапамагаў мацаваць дух і творча сталець, знаходзіць свае шляхі і адказы на вечныя пытанні. Тыя, да каго ён нярэдка звяртаецца ў сваіх вершаваных фантазіях («Землякі», «Маналог паэта Анатоля Іверса»).

Вершаванымі гістарычнымі фантазіямі можна назваць і творы, тэматыка якіх выклікала з'яўленне на свет кнігі «Едуць гетманы ў Слонім», што пабачыла свет у гродзенскім выдавецтве «ЮрСаПрынц». Гэта вершы-гутаркі, вершы-дыялогі з вялікімі асобамі слаўнай слонімскай мінуўшчыны, з якімі паэт сустракаецца ў сваіх фантазіях («Леў Сапега ў Слоніме», «На пікнік у Слонім», «Сланічанка», «Гетман»). Радкі гэтых твораў носяць іранічны характар: аўтар пасміхаецца з сябе-фантазера, але зусім не хоча пакідаць уяўны цудоўны свет, дзе жывуць тыя, з кім ён так проста гутарыць ці п'е віно («У гасцях у Льва Сапегі», «За Слонім і Айчыну»). Аўтару цікавыя ўмоўныя парады пра тое, як сёння лепш будаваць жыццё на Беларусі ды ў Слоніме. Зрабіць гісторыю роднага краю здабыткам саміх слонімцаў — галоўны клопат пісьменніка.

Людзі, што калісьці жылі і жывуць цяпер на берагах Шчары, і тыя, хто ствараў слаўнае мінулае і сучаснасць, вялікая рака і яе масты, паводкі, гістарычныя помнікі і даты, — асноўная тэматыка кнігі «Едуць гетманы ў Слонім». Многія вершы, уключаныя ў кнігу, маюць выразны грамадзянска-

публіцыстычны пачатак, але багата ў зборніку і паэтычных твораў інтымна-псіхалагічнай, пейзажнай лірыкі. Шмат вершаваных радкоў у С. Чыгрына прысвечана рацэ Шчары: яна выступае дзеючай асобай, якой паэт верыць, «як вераць Богу, сонцу і вадзе». Родная рака — заўсёдная суцяшальца вірлівай, неспакойнай паэтавай душы: з ракою ён гамоніць, нібы з сяброўкай, даючае патаемныя мары, шукае гармонію са светам і з сабою («Шчара», «Вяснянкі» і інш.).

Вёскі ваколіц Слоніма, слонімскае вулчкі — яшчэ адна ўлюбёная тэма вершаў Сяргея Чыгрына, у якіх ён «прарос» душою і целам. Гэта адвечны прыстанак душы паэта, ён пачувае сябе ў іх палоне («мы ўсе палонныя, сябры, мы волі просім...»). У вершах С. Чыгрына — радасць ад сустрэч, шкадаванні аб няспраўджаным, лёгкасць мараў, горыч разумення неадпаведнасці магчымага і рэальнага. Але аптымізм і надзея на лепшае ў паэта заўжды перамагаюць. Гэта бачна ў вершах «Шчара», «Вяртанне» і інш. («Стрэча. Стрэча. Стрэча // Май. Май. Май... // Слонім. Слонім. Слонім. // Жыць. Жыць. Жыць»).

Лаканізм і элегічнасць, нязмушанасць інтанацыі робяць паэзію С. Чыгрына цікавым і прыемным чытвом, да якога хочацца вяртацца, спыняцца на пэўных вершах і заглябляцца ў свет лірычнага героя. Гэты свет, магчыма, не заўжды аднолькава дасканала выпісаны, але тое не мяняе агульнага светлага ўражання ад зборніка, у якім ёсць і паэтычныя перліны. На маю думку, гэта вершы «Касцёл святога Андрэя ў Слоніме», «Паланэз», «Гальяш Леўчык», «Памяці паэта Сяргея Дарожнага». Творы С. Чыгрына — даніна павагі паэтам-папярэднікам, даніна любові і адданасці справе вяртання забытай паэтычнай спадчыны заходнебеларускіх літаратараў пачатку ХХ стагоддзя.

Святлана АДАМОВІЧ

Крыху шчасця як дар

Як паказваюць вынікі псіхалагічных даследаванняў, мужчыны ў сваіх жаданнях прамалінейныя і простыя, не абцяжараныя пачобнымі мэтамі ці другаснымі памкненнямі. У галовах жанчын, наадварот, адначасова адбываецца тысячы працэсаў. Як іх зразумець? Амаль заўжды можна сцвярджаць, што жанчына хоча кахання, аднак і гэтага ёй калісьці стане мала. Так, мужчына хахае, але звычайна яму не хапае фантазіі, каб каханне заўсёды нагадвала феерверк і карнавал. Ён стамляецца, вычэрпваецца эмацыянальна... Магчыма, жанчыны хочучы менавіта нястомнасці свайго мужчыны, каб купацца ў каханні, як у моры, і бясконца атрымліваць асалоду ад шчасця. На жаль, падобнага амаль не бывае, хаця... пісьменніца

Алёна Занкавец прытрымліваецца іншай думкі, што і пацвярджае на старонках рамана «Кансультант па шчаслівым жыцці».

Імя Алёны новае для беларускай літаратуры (піша яна па-руску). Творца не навочок у свеце кніг. Мае восем раманаў псіхалагічнага кірунку, напісаны пад псеўданімам Анастасія Славіна і выдадзены у Маскве.

«Кансультант па шчаслівым жыцці» — доўгачаканая сустрэча з беларускім чытачом пад сапраўдным імем аўтаркі. Кніга выйшла ў беларускім выдавецтве «Рэгістр». Алёна — заснавальніца літаратурнай студыі «ЛітМагніт», пераможца літаратурнага конкурсу «Першая глава» ў намінацыі «Выбар рэдакцыі» выдавецтва «Рэгістр», а галоўнае — аматар і майстар раскаваць цікавыя нестандартныя гісторыі ў форме рамана.

«Кансультант па шчаслівым жыцці» — адна з такіх гісторый, дзе пісьменніца разам з гераіняй шукае формулу шчасця і... знаходзіць! Па сюжэце галоўная гераіня рамана — маці дваіх дзяцей у разводзе, творчая натура з заняжанай самаацэнкай, дызайнер, якая вымушана працаваць на нялюбай працы, забывшыся на творчасць, а па выхадных падпрацоўваць афіцыянткай у дзіцячай кавярні. На дзень нараджэння яна атрымлівае кансультанта па шчаслівым жыцці — прыгажуня і разумніка з Лондана, які абяцае за тры месяцы зрабіць яе шчаслівай... Трапныя дыялогі з тонкім пачуццём гумару на працягу ўсяго твора

мяжуюць з непрадказальнымі паваротамі апаведу. Шыкоўна выпісана сцэна ў начной кліенткай так званую тэрапію і робіць яе кніжнай каралевай. Гераіня з'яўляецца ёю на самай справе, бо не ўяўляе жыцця без кніг. Ці не гэта элемент шчасця?

Ужо ў назве рамана Алёна заклала адказ на пытанне «Чаго хоча жанчына?» — шчасця! Аднак і мужчына хоча шчасця таксама. Таму ён і прыдумвае прыгожую казку пра кансультанта, закаханы ў гераіню твора па фотакартцы, і выпраўляецца на другі канец кантынента дзеля адзінага пацалунку... Пісьменніца малюе вобраз такога мужчыны, які здатны на рамантычныя і шалёныя подзвігі дзеля каханай жанчыны...

Ці можа быць нешта падобнае ў сучасным жыцці? Хай чытачы вырашаюць самі. Раман А. Занкавец нічога не абяцае і не заклікае да дзеяння. Гэта свайго роду апокрыф, лёгкі і сонечны, пра тое, як здзяйсняюцца мары, самыя патаемныя, якія не кожная жанчына здольная агучыць у голас, каб не напалохацца самай... Гэта прыгожая казка пра сучасную Папялушку, якую знайшоў Прынц і падараваў шчасце быць каханай. Раман чытаецца на адным дыханні, сюжэтныя лініі і паварты тры-

маюць у шчыльным напружанні, прыемна ўраджаюць арыгінальнымі аўтарскімі знаходкамі, метафарамі і параўнаннямі, хаця стыль пісьменніцы даволі лаканічны. Яе сказы ў асноўным кароткія, прадуманыя, выпеставаныя і дакладныя, як кінакадр. Калі чытаеш, узнікае адчуванне, быццам глядзіш кіно. Гэта жаночы раман, напісаны ад імя гераіні, аднак паміж яе маналогамі аўтарка ўстаўляе расповеды ад трэцяй асобы, каб суб'ектыўнае спалучыць з аб'ектыўным, каб карцінка была аб'ёмнай і чытач пабачыў і нават «памацаў» у думках тое, што яму прапаноўваецца, з усіх ракурсаў. Хочацца думаць і верыць, што формула шчасця, пошукамі якой занепакоена аўтарка на старонках твора, зацікавіць і чытача: ён альбо яна таксама скарыстаюцца гэтым у паўсядзённым жыцці. Бо што яшчэ трэба чалавеку, як не крышачку шчасця ў дар?..

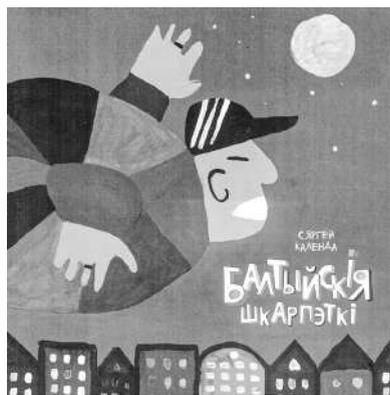
Мікола АДАМ

Мора хвалюецца пра дзяцей

Усе ведаюць, як выглядае тыповая дзіцячая кніга. Нешта памятаем яшчэ з дзяцінства, нешта — з хуткіх поглядаў на дзіцячыя паліцы ў кнігарні, штосьці запамінаем з выпадковых расповедаў маладых маці ў сеціве. Так ці інакш, мы засвойваем, што дзіцячая кніга — гэта казка (адна або некалькі) з ілюстрацыямі, колькасць і якасць якіх залежаць ад арыентацыі выдання на ўзрост. У кнігі для дзяцей заўважна большы шрыфт і яркая прасочваецца, хто з герояў добры, а хто дрэнны.

З кнігай «Балтыйскія шкарпэткі» Сяргея Календы разабрацца складана. Ніякіх адзнак пра арыентацыю на канкрэтны ўзрост, якімі часам абазначаюць дзіцячыя кнігі, няма. Абмежаванне — 6+. На вокладцы абазначаны жанр — казкі. Ілюстрацыі балансуюць паміж дзіцячымі малюнкамі і дарослым абстрактным жывапісам, а каб разабрацца з героямі, часам давядзіцца добра падумаць.

Сяргей Календа ўпэўнены, што сённяшнія дзеці сталеюць значна хутчэй, і фізічна, і разумова, таму дзіцячая літаратура павінна гэтаму адпавядаць. Ніякім «жылі доўга і шчасліва» цяпер не захопіш. Каб у часы агромністай колькасці інфармацыі прыцягнуць увагу, патрэбна нешта таямнічае і нават страшнае! Атрымліваецца адначасова і новае, і старое. Бо казкі ніколі не ствараліся адмыслова для таго, каб забавляць —

яны выступалі ў якасці пэўнага міфалагічнага кода. Новае ж паўстае з таго, як аўтар спалучае «міфалогію, казачнасць і містыку», да якой імкнуўся, з культурнымі кодамі. Некаторыя з сюжэтаў моцна нагадваюць згаданыя ў прадмове творы студыі «Ghibli», некаторыя — самыя цяжкія творы з якога-небудзь зборніка казак народаў свету, у некаторых бачацца спасылкі да фільмаў галоўнага містыка папулярнага кінематографа Ціма Бёртана.

Сяргей Календа сабраў пад адной вокладкай дзесяць гісторый, аб'яднаных містычнай атмасферай, морам, блізім ці далёкім, але абавязкова прысутным, і лялькамі, пашытымі са шкарпэтак, якія выконваюць містычную ролю ў жыцці

герояў. Аўтар вяртае казкам іх міфалагічны код, а лялькам — уласцівае абярэга. Кніга па-сапраўднаму аўтарская, бо ілюстрацыі С. Календа стварае сам — яны адпавядаюць канцэпцыі напісанага каліровавацца і спрошчанае сімвалічнасцю. Ілюстрацыі не дыктуецца чытачам, як дакладна ўяўляць містычных герояў, якія раптам уваходзяць у тэкст, — а хутчэй перадаюць настрой. Насамрэч, настрой і атмасфера ў кнізе адбываюць вядучую ролю: зразумела, што менавіта гэта павінна прыцягваць увагу больш, чым характары герояў або сюжэт. У кожнай гісторыі шмат дэталей. Але ні адна з іх не прышыта белымі ніткамі проста дзеля дэкарацыі, а набывае сваё значэнне ў сюжэце.

Адпаведна канцэпцыі аўтара, дзесяць гісторый выстройваюцца ў кампазіцыю сталення: героі, а разам з тым і іх праблемы становяцца старэйшымі. Калі ў першых творах персанажы сутыкаюцца з дурным, злым і незразумелым дарослым светам, то ў апошніх паступова становяцца часткай гэтага свету і аказваюцца вымушаны змагацца з уласнымі дэманамі.

Што да выхаваўчай ролі тэкстаў, то яна тут праяўляецца надзвычай цікава. Сучасным дзецям ужо няма сэнсу раскаваць, што такое добра і што такое дрэнна, як сябе паводзіць варта і як няварта. Замест гэтага Сяргей Календа

скарыстоўвае тэрыторыю мастацкага тэксту для таго, каб раскаваць дзецям, як адчуваецца сталенне цела, як уплывае на арганізм алкаголь і што такое дэпрэсія. Ён не ідэалізуе сваіх герояў, не робіць іх адназначна кепскімі, а прапаноўвае сітуацыі і абставіны, у якіх яны паводзяць сябе як жывыя людзі: адчуваюць страх, шукаюць сябе, сварацца з бацькамі і часам вырашаюць свае пытанні і праблемы, а часам застаюцца разбірацца з імі ўжо пасля кропкі.

Аўтар пісаў цыкл гісторый на працягу сямі гадоў. Каб за такі час не згубіць цэласнасці ўражання, вытрымаць канцэпцыю кампазіцыі і ніводнага разу ні ў чым не паўтарыцца, патрэбна сапраўднае майстэрства. Кніга насамрэч цалкам адпавядае заяўленаму ў аўтарскай прадмове *kidult*, бо сапраўды цікава чытаецца і пасля таго, як усе этапы сталення, апісаныя ў казках, пройдзены. Але ў залежнасці ад анімацыі, якую транслююць у час, што называецца *adult swim*, гэтая кніга сапраўды накіравана ў першую чаргу на дзіцячую аўдыторыю, бо мае для дзяцей і пытанні, і адказы. Прысвячэнне сынам аўтара толькі пацвярджае адчуванне таго, што кніга напісана мудрым бацькам для яго маленькіх дзяцей, што яшчэ толькі рыхтуюцца даведацца пра вострыя і магільныя моманты і ўрокі жыцця.

Дар'я СМІРНОВА

Барыс Забораў — мастак Памяці

3 ліку самых цікавых мастакоў XX — пачатку XXI стагоддзя — і наш зямляк Барыс Забораў, які доўгі гады жыў у Францыі.

Яго кніга «Тое, што нельга забыць», якая выйшла ў Санкт-Пецярбургу немалым для сённяшняга часу накладам — 1500 экзэмпляраў, — найцікавейшы расповед пра лёс майстра беларускай кніжнай графікі, які ў росквіце сваёй творчай кар’еры пакінуў Савецкі Саюз, Беларусь.

Прайшло амаль чатыры дзесяцігоддзі пасля ад’езду Барыса Заборавы — спярша ў Аўстрыю, затым у Францыю. Пра тое, што адбылося за гэтыя гады, як сфарміраваўся новы вобраз мастака, які выявіў сябе выключна цікавым, яркім жывапісцам, расказваецца ў аўтабіяграфічнай кнізе нашага выбітнага сучасніка. «Па біяграфічнай канве ад факта да факта аўтар выбудоўвае карціну духоўнага і прафесійнага стаўлення, — чытаем у выдавецкай анатацыі ад «Віта Новы», — выкладае сваё творчае крэда і погляды на сусветную культуру. Апавед уключае апісанне трагічных падзей ваеннага дзяцінства і ахоплівае ўсё далейшае жыццё аж да 2018 года, калі выходзіць гэтая кніга».

Тэкст суправаджаецца рэпрадукцыямі аўтарскіх работ з цыкла «Малюнкі на пісьмах». Ва

ТО, ЧТО НЕЛЬЗЯ ЗАБЫТЬ

ўспамінах пра свой лёс Барыс Забораў дорыць чытачам сустрэчы з Аляксандрам Галічам, Булатам Акуджавам, Яўгенам Еўтушэнкам, Барысам Ігансанам, Атарам Іаселіяні, Васілём Быкавым, Навумам Кіслікам, Рыгорам Барадуліным...

Нагадаем, што работы жывапісца Барыса Заборавы знаходзяцца сёння ў калекцыях галерэі Уфіцы (Фларэнцыя, Італія), Музея Альбярціна (Вена, Аўстрыя), Музея Мацільдэнхох (Дармштат, Германія), Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі, Дзяржаўнага Эрмітажа, Дзяржаўнага Рускага музея (Санкт-Пецярбург), Дома-музея Марка Шагала (Віцебск), Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь (Мінск) і іншых музеяў ды прыватных збораў.

Аляксандра ЦІТАВЕЦ

Выдавецтва «Деловая пецать» выпусціла кнігу публіцыстыкі Зіновія Прыгодзіча.

Празаік і паэт, ён праз усе гады сваёй творчай працы надзвычай уважлівы да публіцыстыкі. Відавочна, уплываюць на гэта і доўгі гады заняткаў журналістыкай.

Вось і зараз пад адной вокладкай — нарысы і інтэрв’ю. Аснову кнігі складаюць тэксты, якія расказваюць пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Чытаем у выдавецкай анатацыі: «Кніга “Трывожная памяць” апавядае пра людзей, якія прайшлі праз жахлівыя выпрабаванні Вялікай Айчыннай вайны. Адны — у партызанах і на фронце, другія — дзецьмі — падчас фашысцкай акупацыі. Перажытае наклады глыбокі адбітак на іх душэўны і духоўны свет, на іх далейшы лёс».

Нібы жывы паўстае перад чытачом у расповедзе Зіновія Прыгодзіча народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў («Вайна — не займальна прагулка»). «З любоўю і нянавісцю зямно» — дыялог з вялікім паэтам сучаснасці і сябрам Генадзе Бураўкіным. Вось што, у прыватнасці, паэт сказаў свайму суразмоўцу: «...Чаму я так многа ўспамінаю пра тых цяжкіх і незабыўных гады? Таму што думаю: іменна тады пачалі фарміравацца любоў і нянавісць мае і многіх маіх ровеснікаў».

У кнізе Зіновія Прыгодзіча чытача чакаюць сустрэчы з народным

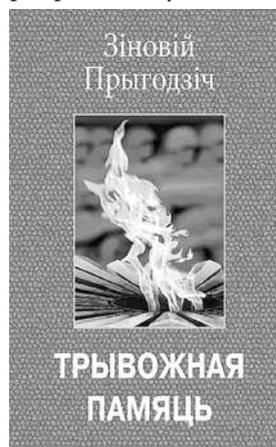
мастаком СССР Міхаілам Савіцкім, празаікам Барысам Сачанкам, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Янкам Сіпаковым, пісьменнікам-франтавіком Алесем Савіцкім, легендарным скульптарам і архітэктарам Леанідам Левіным, кампазітарам Ігарам Лучанком, сынам Якуба Коласа — доктарам тэхнічных навук Міхасём Канстанцінавічам Міцкевічам і іншымі цікавымі суразмоўцамі, праз якіх аўтар «Трывожнай памяці» вымалёўвае партрэт блізкага і зразумелага яму часу.

У дыялогу з малодшым сынам Якуба Коласа пісьменнік звяртаецца да расповеду пра Пухавічыну, якая была блізкай народнаму песняру, блізкая і Міхасю Канстанцінавічу. Вось што піша Зіновій Прыгодзіч і пра свае наведванні Пухавіччыны: «...гарачым жнівеньскім днём мы выбраліся ў вандроўку па тых мясцінах, дзе ў даваенныя гады летавала сям’я Коласа, дзе прайшло маленства і пачатак юнацтва Міхася Канстанцінавіча. Ужо самі назвы тутэйшых мясцін гучаць чароўна-загадкава, паэтычна — Талька, Загібелька, Падбярэжжа, Вусце, Беразьянка, Балачанка...» І далей:

«Вядома, многае тут за мінулыя дзесяцігоддзі непазнавальна змянілася. Дзе было поле — вырас гонкі, густы сасоннік. На месцы колішняга пляжу з бялюткім пясоцкам — у пояс дзікая, даўно не кошаная трава. Парадзела на стромым беразе Свіслачы дубовая града. Няма і самой вёскі Беразьянка, якая так падабалася Коласу і ў якой ён збіраўся нават будаваць сваё лецішча. Вёску ў гады вайны за сувязь з партызанамі фашысцкія карнікі знішчылі да тла...» З дыялогу з Міхасём Канстанцінавічам пачынаеш усведамляць ролю прыроды ў фарміраванні творчай лабараторыі Якуба Коласа.

Увогуле, дыялогі, інтэрв’ю Зіновія Прыгодзіча з дзесяцімі беларускай культуры — яркі прыклад журналісцкай, пісьменніцкай увагі да асветніцтва, гісторыі Беларусі. Выдатна, што такія мастацка-публіцыстычныя тэксты друкуюцца не толькі ў перыёдыцы, але і збіраюцца асобнымі кнігамі. Некалі яны будуць адыгрываць асабліва выключную ролю з пункту гледжання мастацкіх, публіцыстычных дакументаў пра час і людзей у часе.

Сяргей ШЫЧКО

Запісная кніжка пісьменніка

Зазірнуць у чужы дзённік або запісную кніжку — дзеянне, якое заўсёды хвалюе, бо менавіта там захоўваюцца таемныя думкі і пачуцці, часам выяўленыя не найпрост, а праз цытаты і ўрыўкі, выписаныя з кніг, словы сяброў і выпадкова знойдзеныя вершы. Калі дакранаешся да падобнай кніжкі, якая належыць пісьменніку, атрымліваеш магчымасць даведацца і пра яго творчую працу: на каго арыентавацца, як да яго прыйшоў той ці іншы момант у пэўным творы, як ён трансфармуе паўсядзённасць у мастацкую выдумку, што аўтар чытае і з кім з калег згодны.

Кніга Міхася Слівы «Васількі ў жыццё» (2020, «Каўчэг») уяўляе сабой менавіта такі збор думак, цытат, трапных выразаў, урыўкаў з твораў і разваг пра жыццё і творчасць, уласную і чужую. У 260-старонкавым выданні адсутнічае змест і пэўная структура, перад чытачом паўстае сцяна тэксту, дакладнай сказаць, аформленая плынь свядомасці. Мы можам назіраць за тым, якія думкі і ідэі чапляюць аўтара за жывое і пакідаюць сляды ў свядомасці і, адпаведна, у запіснай кніжцы. Нягледзячы на знешнюю неаформленасць, па змесце лёгка скласці ўяўленне пра чалавека і пісьменніка Міхася Сліву.

Як мінімум на кожнай трэцяй старонцы сустракаюцца фразеалагічныя і проста вобразныя спалучэнні, пазначаныя рубрыкай «Так кажуць на Рагачоўшчыне». Найбольшую цікавасць для аўтара ўяўляюць тэмы літаратуры і чалавечых стасункаў. Яшчэ адна надзвычай частая рубрыка ў кнізе — «З прачытанага». Сярод аўтараў, якія закранулі Міхася Сліву, сустракаюцца і сусветна

Міхася СЛІВА
ВАСІЛЬКІ ў ЖЫЦЦЕ

вядомыя літаратары, і даследчыкі, і беларускія класікі, і сучаснікі, вельмі набліжаныя да класікаў. Аўтару моцна імпануюць ідэі паэзіі як чагосьці надзвычай высокага і сур’ёзнага, адзначанага недасяжымым знакам сапраўднасці.

Іншая тэма — чалавечы стасунак, перш за ўсё паміж мужчынам і жанчынай. Тэма кахання і шлюбу, наадварот, часцей падаецца з вялікай доляй іроніі, з адценнем гульні і смеху. У першую чаргу, вядома ж, пакепліваасці — у бок жанчын. Гэта дазваляе меркаваць: аўтар лічыць, што каханне мае права на існаванне ў форме крыніцы натхнення,

але не ў форме шлюбу. Што ж, гэта асабістая справа аўтара. Ці пагодзіцца з ім чытачы — не яго клопат.

Міхася Сліва — аўтар, які мае досвед і прызнанне. Пра гэта можна даведацца з вокладкі кнігі, дзе прыведзена кароткая біяграфія, бібліяграфія і спіс узнагарод пісьменніка. З аднаго боку, такая «дзённікавая» інфармацыя вельмі добра спрыяе збліжэнню аўтара з чытачом, усталяванню паміж імі больш даверлівых стасункаў і ўзнікненню большай зацікаўленасці. З іншага боку, для таго, каб гэтыя працэсы адбыліся, чытач мусіць спачатку ведаць, хто такі Міхася Сліва і набыць гэтую кнігу. Іншымі словамі, такі фармат дыялогу больш актуальны для блогу або сацыяльных сетак.

Кніга Міхася Слівы «Васількі ў жыццё» — у першую чаргу аўтарскі дакумент, які захоўвае думкі, пачуцці, цытаты, што закранулі ў пэўны момант часу. Ён можа быць каштоўным для самога аўтара і для кола сталых прыхільнікаў яго творчасці.

Ганна ІВАНОВА

Пра герояў і пякельнае вогнішча вайны

На Чувашскім радыё гучаць новыя пераклады вершаў беларускіх паэтаў-франтавікоў.

Валеры Тургая добра ведаюць у Беларусі. Ён неаднойчы прыязджаў у Мінск. У творчай кайстры набыткаў чувашскага літаратара — і яго аўтарская анталогія перакладаў беларускай паэзіі на чувашскую мову. А ў год 75-годдзя Вялікай Перамогі Валеры Тургай пераклаў і прачытаў па Чувашскім радыё франтавыя вершы народных паэтаў Беларусі Пімена Панчанкі і Аркадзя Куляшова.

— Яны — Панчанка, Куляшоў — самі прайшлі праз вайну, — гаворыць народны паэт Чувашы Валеры Тургай. — Многія сімвалы, мастацкія вобразы, адкрытыя, знойдзеныя, рэльефна выписаныя імі, жывуць у свядомасці новых пакаленняў не толькі беларусаў. Дзякуючы такім мужным вершам я яшчэ болей палюбіў беларускую

паэзію. Ужо некалькі разоў гучаў па Чувашскім радыё запіс гэтых перакладаў у маім выкананні. Ведаю, што вершы Панчанкі і Куляшова будуць і далей выходзіць у радыёэфір, іх пачуюць чувашы не толькі ў Чабаксарых, але і паўсюль, дзе хоціць «палёту» нашай радыёхвалі.

Тэма Вялікай Перамогі яднае, збліжае народы і краіны. З нямецка-фашысцкімі захопнікамі змагаліся ў Беларусі пісьменнікі з розных краін СНД: рускія паэты Аляксандр Твардоўскі, Восіп Кольчаў, Усевалад Саблін, грузін Мірза Гелавані, узбек Султан Джурры, удмурты Піліп Кедраў, Міхаіл Лямін, казахі Адзіл Шарыпаў, Сагінгалі Сяітаў... Іх мастацкія творы перакладзены на беларускую мову.

Мікола БЕРЛЕЖ

Спадчына крытыка

Імя Льва Максімавіча Клейнбарта (1875—1950), урадженца Капыля, што на Міншчыне, крытыка, публіцыста, бібліяграфа, аднаго з першых даследчыкаў творчасці народнага песняра Беларусі Янкі Купалы, добра вядома ўсім беларускім літаратуразнаўцам. 27 кастрычніка 2020 года — 145 гадоў з дня яго нараджэння. Але не ўся творчая спадчына Л. Клейнбарта знайшла сваіх выдаўцоў.

Літаратурны музей імя Янкі Купалы і выдавецтва «Мастацкая літаратура» рыхтуюць кнігу Л. Клейнбарта, куды найперш увойдзе ненадрукаваная праца «Встречи. Янка Купала». У гэтым тэксце — успаміны Клейнбарта пра сустрэчы з Янкам Купалам у Санкт-Пецярбургу (1910—1913 гг.).

— Часткова гэты нарыс увайшоў у буйную працу «Янка Купала. Вопыт характарыстыкі літаратурнай і біяграфічнай», — дзеліцца развагамі пра будучы праект дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Ляшковіч. — Яна таксама захоўваецца ў фондах нашага музея. І з’яўляецца першай манаграфіяй, прысвечанай Купалу. Манаграфія была завершана ў 1934 годзе, аднак не надрукавана з-за нападкаў прадстаўнікоў вульгарызатарскай крытыкі як на Купалу, так і на Клейнбарта.

Выданне, аснову якога складуць «Встречи...», будзе дапоўнена фотаздымкамі з жыцця Янкі Купалы ў Санкт-Пецярбургу, перапіскай Льва Максімавіча Клейнбарта з Уладзіславай Францаўнай Луцэвіч.

Аляксандра ЦІТАВЕЦ

Васіль КУЗЬМІЧ

Я не быў...

Даўно я не быў у родных мясцінах,
Сорам сэрца шчымліва плячэ.
...Клён ля весніц вітае гасцінна,
Як віну мне здымае з плячэй.
Я шапчу: «Ты прыгорбіўся, дружа.
Вунь бярозкі ўпрыкмет падраслі...»
Заўважаю, што ўжо не кружаць
Над гняздом апусцелым буслы,
У падстрэшку пахілым сумуе
Некляпаная з год каса,
Як калісь, яе звыкла вазьму я, —
Толькі дай рукавы закасаць.

Сонца з жалем глядзіць у вокны,
Бо закінутай хаты шкада.
Палахліва з-за ліштвы скокнуў
Верабей са свайго гнязда...
Я прайду заняббалым падворкам:
Кожны крок — успамін дарагі,
І на сэрцы мне стане горка,
Што забыў край бацькоўскіх магіл.
Я не гасцем сюды вярнуся.
Клён удзячна абніме мяне,
У гняздо прыляціць добры бусел,
Сонца промень у вокнах блісне...
Наталю я з дарогі смагу
У крыніцы, што побач б'е.
На падворку пракосы пралягуць,
У сябрах стане мне верабей...

Восенню

Нешта верасень сёлета позніца,
І прыкмет яго не відно,
І здаецца, што сцёрлася розніца
Паміж летнім і восеньскім днём.

Цішыня сабой зачароўвае.
Далячынь — ні хмурынкі адной.
Мне рабіна гронкай чырвонаю
З лёгкім сумам зірнула ў акно.

Над прысадамі, што за ваколіцай,
Маладзік у самоце плыве.
Знічка шэптам у небе памоліца,
Перш чым згаснуць у роснай траве.

І здаецца, што лета не скончыцца.
Я заложнік яго без віны.
Ноч асення казкаю просіцца
У мае летуценныя сны.

У садзе нашым першыя лісты
Атрасае вераснёўскі вецер.
Нібы сонца, яблык залаты,
Звабліва ў высокім голлі свеціць.
Быццам чараўнік цяпер які,
Вершыць у прыродзе

круг адвечны:

То зацягне хмараю блакіт,
То падыме вырай у сінечы...
Сакавітай чырванню густой
Гронкаю каліна пасміхнецца.
Ты гаворыш — голас ціхі твой
Сумам аддаецца ў зябкім сэрцы.
Нам нялёгка, мусіць, разумець,
Што ўжо сад не ў полімі

зялёным.

Лісяў пазалочаная медзь
Ападае ў цёплыя далоні.
Вось і апусцеў наш сад зусім,
Золкім ветрам навывіт працяты.
...Дай руку — туды мы пабяжым,
Дзе цвіценне і вясны пачатак.

Стары плуг

Ён зусім анямёў і аглух,
Стаў непатрэбнаю рэччу.

Ляжыць у застрэшку закінуты плуг
З затоенай крыўдай старэчай.

Для яго даўно адулі ўжо
За ўраджаі вялікія бітвы,
З часам пакрыўся ён спрэс іржой,
Усімі на свеце забыты.

Хоць гаспадар яго і бярог,
Каб ступіць у рабоце як меней,
Сцёрся востры яго нарог
На ворыве аб каменне.

Ціха канае ён пакрысе:
Зімой — у марознай завеі,
Увосень — у золкай расе,
Летам у дождж іржавее.

Толькі ўвесну ён ажыве,
Раніцай майскай успомніць,
Як там, дзе загон у траве,
Злавіўшы нарогам промні,

Паволі плыву ў свайой баразне,
Як цяжкія скібы варочаў,
Як працу ў палях пачынаў

чым раней

І вяртаўся з ворыва ўночы.

Успомніць, як рад быў заўжды
Сонцу, дажджу і грому, —
Хай бачыцца сон малады
У застрэшку плугу старому.

Настасся НАРЭЙКА

«Каханнем сваім ува мне ты народзіш паэта»

І снег сярод мая адрозніць
ад квецені цяжка.
Ён сыпле прыгожа і страшна,
нібыта бязважка.
І холад ажно прадзірае, і гэта няважна.
Іду цераз квецень і снег як ніколі адважна.
Іду, і пялёсткі — пад ногі,
сняжынкі — пад ногі.
Карункамі больш не сплятаюцца
нашы дарогі.
Дарога мая адзінока наперад прастуе.
Нясу абалонку сваю абсалютна пустую.
Яна не патрэбна нікому. І мне недарэчы.
Пустэча Сусвету ўсяго мне кладзецца
на плечы.
І бездань мая суразмерна памерам
Сусвету,
Расце. І куды? Я ніколі не зведаю гэта.
І сэрца даўно не са мной.
Ты забраў яго, мілы.
Пакінуў блакітныя крылы,
бязважкія крылы.
Што з імі рабіць, калі вецер адрокся
і здрада
Схаваная там, у глыбінях маёвага саду?
Іду цераз сад. Разумею — не будзе нічога:
Яблыкаў, вішань, ігруш...

Спадзявацца на Бога?
Я веру Яму без таго. У сябе я не веру.
Я — дом невыносна пусты,
дзе расчынены дзверы.
І крокі чужыя бліжэй і бліжэй, як навала.
І страху няма. Мне яго і раней
не ставала.
Пакорліва побач пайду,
бо даўно ўжо няважна.
Мне холадна, пуста — хоць як.
Але толькі не страшна.
І словы чужыя, і голас без фарбаў і ценяў.
Павольна вымаю руку з гэтых
жудасных жменяў.
Я звыкла. Сцягнець для мяне —
што прасцей? Анічога.

І раптам... Як выбух!
Успыхне ў душы асырага.
І раптам... спынюся, застыну,
нібы ля магіль.
Зірну на яго і цябе я ўбачу, мой мілы.
У квецені — ты, у сняжынках
загадкавых — ты.
Ты вечна ўва мне,
вызваленне маёй немаць.
І сцелецца май пад нагамі,
бялуткі, густы.
Ты недзе далёка. І побач.
Нязмушана. Ты...

Я буду маўчаць. І сумненне мяне
не кране.
У думках маіх, на паперы,
у словах на вецер
Я буду маўчаць. І былое калісьці міне.
Міне. Немінучае нават мінае на свеце.
Я буду маўчаць пра каханне. Жывое!
Дрыжыць!
Глядзець на яго немагчыма.
Без слёз — немагчыма.
Схавалася недзе глыбока.
Не хочацца жыць?
Дурное маё! Я з табой.
Як душа. Як Радзіма.

Ты можаеш пакінуць мяне. Без сумневу.
Але...
Падумай, прашу: што тады ад мяне
застанецца?
Нічога. Адзіна — паперы на гэтым сталі.
І болю не будзе, і спыніцца беднае сэрца.

Прашу: не кідай! Хай паперы паціху
гараць.
І гэтаму вершу дарога такая ж —
да скону.
Я буду маўчаць. Абяцаю! Я буду маўчаць.
Цябе зберагу ад людскае мань і палону.

І стане пяро непатрэбнае звонкім
мячом.
Ніхто не кране, не зачэпіць цябе аніколі.

Я воінам буду тваім.
За жалезным плячом
Схваваю цябе. Ад сябе. Ад яго. І ад болю.

Заснуць на верандзе,
абняўшы калені рукамі.
Прачнуцца, як высушыць сонца
блакітныя дошкі.
Сябе адарваць (прыбіваў залатымі
цвікамі)
Ад горкай тугі, што, здаецца,
знікае. Хоць трошкі.

На рукі вазьмі.
І не грукнуць ніводныя дзверы.
Не рыгне прыступка.

Люстэрка ані не замгліцца.
Я буду маўчаць, бо табе
да бясконцасці веру.

Я веру, што ўжо не паўторыцца
больш навальніца.
І будзе гарачая кава (каб я не хварэла),
І будуць вялікія вочы, як вечнае мора.
І рукі. І словы. І вершы, абы
не трымцела

Трывога ўнутры, як учора.
Здаецца ж, учора?

Калі я засну, да пляча
прыхінуўшыся ціха,
Калі на веранду апусціцца
першыя цені,

Я ведаю: ты адвядзеш
і турботы, і ліха,
Я ведаю: ты абароніш мае летуценні.
І я не пачую, як дождж нам пастукае
ў шыбы,
Мелодый арфа на звонкіх пункцір
азавецца.

Я, пэўна, прысню, як з нябёсаў
сыходзяць верлібры
Нязнанай красы і маё апаноўваюць сэрца.
Прачнуся. І ты не спытаеш нічога,
нічога.

І будзе звінец за акном неадменнае лета.
Зірнеш на мяне добрым позіркам
вечнага Бога.

Каханнем сваім ува мне ты народзіш
паэта.

Дар'я ЛЁСАВА

Маме

Мама мая стамлёная,
Рукі спуціла, як крылы,
У далеч глядзіць заімгленую
І бачыць адны магільны.
Мама мая стамлёная...
Цяжар з яе сэрца не зняць.
Песні яе мне клёнамі
Ў самае сэрца глядзяць.
Слухаю то асеннія,
То, як вятры, зімовыя.
О, мая мама!
З Ясеніным я цябе параўноўваю!

Схавацца ў вершы...
Душу сваю схваць!
О, мой найлепшы!
Цябе мне век гукаць.
Шукаць Цябе паўсюдна
У бездаражы дзён,
Паміж чужога люду,
Як самы цёплы сон.
Як краску ў гурбах снегу,
Як плод сярод зімы.
О, стань пяшчоты рэхам,
Хоць рэхам абдымі!

Не кыш-варона

Казка

Вітаўт ЧАРОПКА

Жыла-была сабе варона дурная, як той мужык. Па сваёй дурнаце яна ганарылася ўласным гучным карканнем, лічыла гэта за боскі дар.

— Кар-р-р! Дурында! — каркалі ёй вароны. — Знайшла чым ганарыцца! Каркае яна!

— Кар-р-р! Самі вы дурынды прыдуркаватыя! — каркала ў адказ варона. — Мне што — як салавейка шчабятца серэнады для закаханых ёлупняў? Альбо як верабейка — чык-чырыкаць, падбіраючы крошкі на сметніцы? Кар-р! Ці як попка-дурень — перадражніваць з клеткі людзішак? Дурынды вы дурныя! Кар-р-р-р! Не дзела гэтага наш вялікі Бог Крум-Крумкач надзяліў мяне крыклівай глоткай і доўгай дзюбай! Глоткай залатой я свайго дамагуся. Кар! Чуеце, як пагрозліва гучыць?! Мурашкі па спіне разбягаюцца ў кожнага, хто чуе маё гучнае «Кар-р-р-р»!

— Кар-р-р! — каркалі вароны, жадаючы прывесці да розуму адшчапенку. — Ці шмат ты глоткай накаркаеш сабе? І не для таго, каб каркаць, дадзена табе дзюба...

— Кар! Дуры-куры вы, а не вароны! Я вам пакажу, як глоткай дамагацца свайго!

А вось што прыдумаць, каб давесці дурному варанню сваю правату, яна ніяк не магла даўмецца. Палятала-палятала туды-сюды, толькі крыламі стамілася махаць ды ад расчаравання так раскаркалася, нібыта на яе перуны абрынуліся з нябёсаў. Устрывожыла сваім гарланнем не толькі сабак, якім абы пабрахаць і зарабіць на костку, але і сарок, што задрычэлі: «Дрык-дрык-дрык...» Усю чараду варання падняла на крыло. Прыляцела чарада і накінулася на дурную варону:

— Кар-кар-кар! Дурында ты! Кар! Мы думалі, што ты вынюхала, чым нам пажывіцца і клічаш нас на абед, а ты глотку надрываеш сабе на забаву. Кар! Увесь свет успудзіла! Вунь і сарокі з цябе намсміхаюцца: дурная ты варона, свет та-

кой не бачыў. Кар! Ляці ты прэч, не ганьбуй нас!

Пакрыўдзілася варона: «...Самі дуры-куры, а не вароны, а я вось — Варона, а не кыш-варона». Люта ўзненавідзела варона сарок, асабліва адну сямейную пару, што падняла яе на смех перад усёй чарадой. Балюча заела яе гонар фразы: «Дур-ры-ры-нда! Глотку дзярэш на ўсю Вараноўскую, а галасок у цябе як камарыны чых, гонару ж больш чым у арла...» «Ну я вам пакажу, — палала помстай варона. — Камаром мяне назваць!..» І вырашыла варона разбурыць сарочына гняздо, якое сямейная пара з дня ў дзень віла-звівала для шчаслівага жыцця. Няўцям дурындзе, што ёй самой час гняздо ладзіць. Але ж лянота будаваць, ды і бурыць — лянота. Хоць бы што ўкрасці з сарочына гнязда, бо варона нават дурная не можа, каб нічога не ўкрасці, бо тады яна ўжо не варона — а шэрая працаўніца-галка. Каб хоць што, ды сцягнуць з сарочына гнязда. Падпільнавала варона, калі сарокі лёталі дзесьці па сваіх справах, і наляцела на сарочыны пенаты, не раўнуючы, як чорны рыэлтар. А там няма чаго ўкрасці — адзін друг, смецце ды галінкі. Пацягнула варона за галінку, але тая высылкам не паддалася, і ўвогуле ніводнай галінкі не змагла выцягнуць. Са злосці пачала дзяўбсці непадатлівае гняздо, але своечасова схамянулася: трэба ж берагчы дзюбу, якая для каркання дадзена...

Вярнуліся да гнязда сарокі і няўцямна паглядаюць на дурную варону. А тая скача па гняздзе скок-скок-прыскок, усё намагаецца хоць галінку выцягнуць з гнездавой архітэктуры.

— Дурында ты, варона, дуры-ры-рында, — растрындзеліся сарокі. — На зямлі валяецца столькі галін і галінак — на любы выбар і капыл... Не каб сабраць іх — вось і гняздо звіла і зажыла б сабе, як нармалёвая птушка. Але, зладзейская твая натура, прагнеш штосьці сцягнуць, бо без крадзяжу ты не варона, а так — шэрая галка... Ты здольная адно каркаць над здыхляцінай ды бурыць чужыя гнёзды. Дур-ры-ры-нда!

— Кар-р-р-р! — адазвалася пакрыўджаная варона. — Я вам пакажу! Кар-р-р-р! Дамагуся свайго!..

Не вытрымаў важак сарочынага сямейства ды паспрабаваў імклівай атакай

зверху прагнаць нахабную зладзейку. Спікіраваў на варону, праляцеў зусім усутыч. Тая толькі адмахнулася ад яго крылом і зноў пачала таптаць гняздо, каб хоць такім чынам напаскудзіць. Сарокі чакалі-чакалі і паляцелі прэч: «Можа, варона сама ўрэшце ўгаманіцца? Няўжо ж яна такая дурная, што не бачыць відэавочнага: гняздо звіта не для яе?..»

Толькі варона была дурная, як лапаць мужыка-бедалагі. Усё хацела адпомсціць сарокам і давесці варанам сваю правату. Недарма ёй Бог даў такую глотку — «залаты голас фаўны». І вось упарта з дня ў дзень лятала да сарочына гнязда і спакуля разбурала яго, як магла. Нарэшце сарокі зразумелі, што зладзюжка не дасць ім жыцця і паляцелі віць гняздо на іншае дрэва. А варона ніяк не магла ўцяміць, што рабіць далей. Яна дамаглася свайго: адпомсціла насмешнікам, прысвоіла іх дом, хоць і разбурыла яго. Цяпер варта было б давесці жытло да ладу, але ж крыкам гняздо не адновіш!.. Апусціла варона панура дзюбу і сабралася ўжо на працоўны подзвіг. Але ж ні натхнення, ні сіл не знаходзіла. Пакуль наважвалася на стваральную працу, прыляцелі гракі і прынеслі з выраю на сваіх крылах, асвечаных сонечным паднябесем, вясну. Убачылі раскіданае гняздо ды ўзяліся аднаўляць яго.

Між тым варона насміхалася з варання:

— Кар-р-р-р! Дурныя дуры-куры вы, а не вароны! Навошта вам глотка і дзюба дадзена? Вось я сваёй глоткай і дзюбай займела гняздо і ў мяне цяпер ёсць жылплошча. А вы лётаеце, працуеце, не пакладаючы крылаў, каб звіць гняздо. Кар-р-р!

Вярнулася варона да сарочына гнязда, такая важная і задаволеная сабой, уся ў марах і крозах, і ўбачыла, як гракі дружна адбудоўваюць яе жылплошчу.

— Кар-р-р-р! — абурылася варона. — Прыбурэлі вы, ці што? Мая гэта хата! Тут я сябе прапісала! Кар-р-р-р! Ліняйце адсюль! Кар!

Ды гракі — не баязлівыя птахі, і дзюбы ў іх моцныя: дзяўбануць, дык апошні розум з вароны выб'юць. Без лішніх слоў добра так дзяўбанулі варону па галаве, аж зоркі ўспыхнулі ўвачу.

— Кар-р-р-р! — залямантавала варона, спадзеючыся на сілу сваёй глоткі.

— Ляцела б ты адсюль, дурында, — спакойна праграклі гракі, не зважаючы на яе лямант.

...Інстынкт геніяльнасці найпрост

Афарызмы

Наталля АЛЕЙНИКАВА

Той мудры, хто складаную задачу вырашае простым спосабам.

Геніяльных першапраходцаў у любой галіне навукі можна параўнаць з паняццем аванпоста. Адкрыцці, зробленыя геніем, — своеасаблівыя масты, выстаўленыя папярэдзе грамадства на шляху да наступнага этапу персаніфікацыі цывілізацыі.

Мысленчыя працэсы звышталенавітага чалавека ў адпраўным пункце падобны

на своеасаблівы пратэст: радыкальна не жадаючы мірыцца са звычайным ходам рэчаў, уся прырода ўнутраных імкненняў такой асобы цалкам сканцэнтравана на тым, каб прыўнесці новаўвядзенні ў сучасную эпоху з наступным уплывам на будучыя стагоддзі.

Для генія ўзыходжанне на Алімп усепрызнання з'яўляецца заканамернай умовай, бо з улікам маштабу таленту і сілы волі менавіта ў дасягненнях геніяльнай асобы сканцэнтравана сапраўдная патрэба грамадства на шляху прагрэсу навукі і культуры.

З'яўленне генія — шэдэўр Сусвету, ажыццёўлены ў асобе здольнага чалавека з патэнцыялам звышмагчымасцей для забеспячэння звышпатрэб грамадства ў межы культурнага развіцця цывілізацыі.

Геніяльны ход — залатая сярэдзіна Вечнасці ў эпоху здзяйснення адкрыцця сусветнага маштабу.

Талент сканцэнтраваны ў кожным з нас. Застаецца ўвайсці ў сваю Майстэрню.

Канкрэтная карысць каштоўнасці для Сусвету найпрост залежыць ад пункту гледжання на яе.

Безумоўна, кожны з нас вызнае «сваю філасофію», чужая нам не дадзена, нягледзячы на тое, што думкі знакамітых асоб розных стагоддзяў і народаў выкладаюцца ў вышэйшых навучальных установах.

Сусветная паэзія — маштабны пункт гледжання паэтаў усіх нацыянальнасцей і перыядаў часу на ўладкаванасць жыцця з натуральным ходам падзей, які ёсць — каласальны абшар натхнення майстраву мастацтва вершаскладання, што па-філасофску і таленавіта з пакалення ў пакаленне перадае галоўную духоўную

Паклікала тады варона варанне на дапамогу: «Рагуйце! Дзяўбуць! Кар! Кар!» Зляцелася варанне: аж бачыць дружную грамаду гракоў. Такой сябрыне і воўк не страшны — не тое, што гутнявае варанне! Зляцелі вароны на сваю тэрыторыю і там ад расчаравання накінуліся на варону:

— Кар! Прыдуркавата ты! Навошта нас ад працы адкаркала? Дурная варона, дурнейшая за мужыка, які дурны, як варона! Але мужыка жыццё паб'е і навучыць чаму-небудзь. А цябе, бачым, нішто не навучыць. Што пра нас людзі скажуць? З-за адной вароны кляпанай усё наша варанне, паважанае птаства, людзі на смех падымуць. Кар-р! Не глоткай трэба дамагацца свайго, а дзюбай. Яна табе дадзена, каб дзяўбсці чарвякоў і гнёзды будаваць, а не для таго, каб пракаркаць сваё жыццё!

Невядома, ці паслухалася дурная варона разумнай парады, але ў найбліжэйшым наваколлі ўжо не чулі яе гучнагубнага каркання. Кажуць, яна паразумнела, пабралася шлюбом з нейкім удаўцом-крумкачом, і яны паляцелі далёка-далёка і звіль гняздо ў губернатарскім парку. У іх нарадзілася процыма дзетак, а ў дзетак — такая ж процыма і ўсе галасістыя. Як пачне гэтая арда гарлапаніць на ўсё горла, ажно шыбы дрыжаць у губернатарскім палацы. Па загадзе губернатара ахова з дубальтовак разагнала крыкліваю арду. Падчас гэтай бесчалавечнай акцыі і загінула дурная варона. Светлая памяць ёй!

Іншыя кажучь, што дурная варона пакрыўдзілася на варанне і паслала іх у вырай, а сама паддалася бамжаваць. Гарлапаніла, гарлапаніла ды і ахрыпла, голас страціла. Кажуць, бачылі яе на сметніцы, дзе яна разам з вераб'ямі падбірае крошкі. І голас яе згубіўся, і сляды зніклі, немаведама дзе. Трэція аўтарытэтная заяўлялі, спасылаючыся на часопіс «Родная прырода», што прысаромленая варона пакаялася і прыняла абяцанне маўчання і болей ніхто ніколі не пачуў ад яе ні слоўка. За гэты праведны подзвіг яе залічылі да вялікамаўчальнікаў, прызналі ледзь не святой варонай.

Дзе тут праўда-факт, дзе мана-хлусня — не разабрацца. Нават мудры пасівелы патрыярх — крумкач і той адказаў з намёкам:

— Так бывае з тымі, хто ўвераваў у пацупцё сваёй выключнасці і ачмурэў ад уяўлення сваёй выключнай абранасці. Вялікі Бог Крум-Крумкач толькі пасмяецца з іх дурнаты!

сутнасць культуры пісьмовай каштоўнасці ў непаўторных творах, напісаных класікамі літаратуры самых розных дзяржаў і эпох.

Слова, прамоўленае міралюбна, умоўнае сілу волі, веру ў дабрадзейнасць, у Бога (жыватворную энергію), у сябе самога, у навакольны Свет. Дарэчы, слова, якое падбадзёрвае, — гартуе дух, слова карыснае — памнажае веды, слова ўрачыстае — надае ўпэўненасці... і гэтак далей.

Эвалюцыя Сусвету — справядлівае размеркаванне рэсурсаў макра- і мікрасветаў усяго існуючага.

Вечнасць — прысутнасць жыцця з адсутнасцю ўзросту.

Інтуіцыя — як «чарадзейны клубок» з казкі, кінуты на дарогу, што вядзе да мэты.

Гары Потэр па-беларуску

Якую папулярную замежную літаратуру можна знайсці ў кнігарнях?

Папулярнызацыя беларускай мовы і беларускай кнігі — справа вельмі шматгранная, і поспех залежыць ад мноства фактараў і многіх людзей. Адным з найбольш камерцыйна ўдалых кірункаў гэтай не надта масавай і, адпаведна, не надта выгаднай справы з'яўляюцца пераклады сусветнай літаратуры на беларускую мову.

Іх можна размежаваць на дзве катэгорыі. Першая — гэта сусветная класіка, якую большасць патэнцыйных пакупнікоў ужо даўно і, магчыма, неаднаразова, чытала ў перакладзе на рускую, а некаторыя, можа, — і ў арыгінале. Падобныя кнігі на беларускай з'яўляюцца альтэрнатывай для рускага перакладу: для кагосьці становяцца добрай нагодай перачытаць і параўнаць, для кагосьці — падарункам для тых, хто яшчэ не чытаў. Больш за тое, сусветная класіка па-беларуску — гэта яшчэ адзін шлях для ўмацавання пазіцыі беларускай мовы ў свеце. Як інструмент папулярнага сярод незацікаўленых чытачоў можа спрацаваць дваяка: або «навошта мне па-беларуску, калі ёсць па-руску», або як экзотыка. Пра магчымасць абсалютна іншага ўспрымання масавы чытач хутчэй за ўсё не задумаецца. А дарма, бо пераклады, зразумела, робяцца з арыгінала, а не з рускага перакладу.

Другая катэгорыя — гэта новыя кнігі. У іх часам ёсць бясспрэчная перавага перад класікай: перакладаў на рускую яшчэ няма. Складана сказаць, колькі чытачоў аказваюцца безабароннымі перад адсутнасцю больш звыклых альтэрнатывы. Але нават калі беларускі пераклад з'яўляецца не першым, для масавага чытача тут спрацоўвае яшчэ і адукацыйны момант: нават калі ты не сочыш за сучаснай замежнай літаратурай, то даведваешся пра кнігу і пра аўтара з навін беларускага кнігавыдання.

Насамрэч, кожнаму — сваё. Немагчыма прагназаваць, што выкліча большую зацікаўленасць у абстрактнага наведвальніка кнігарні: вядомая і прачытаная ў рускім перакладзе кніга, якая цяпер даступная і па-беларуску, або абсалютна невядомая кніга па-беларуску з замежным імем аўтара на вокладцы. Але тое, што і першых, і другіх кніг паступова з'яўляецца ўсё больш, сведчыць толькі пра пашырэнне беларускамоўнага кніжнага рынку. Тэндэнцыя, адназначна, добрая.

Асноўную ролю ў выданні замежнай мастацкай літаратуры па-беларуску адыгрываюць прыватныя выдавецтвы. Цяпер у сувязі з сітуацыяй у свеце кнігі сталі выдавацца заўважна радзей, а спісы ў адказ на пытанне «Што пачытаць?» пачалі з'яўляцца паўсюль і ў вялікіх колькасцях.

Самае заўважнае

Самыя заўважныя пераклады замежных кніг на беларускую — гэта падлеткавыя і дзіцячыя кнігі.

У свеце асабліва ценіцца шведская дзіцячая літаратура: многія яе ўзоры ў апошнія гады займаюць паліцы беларускіх кніжных крам і, нядоўга затрымліваючыся на іх, хатнія кніжныя паліцы беларускіх сямей з дзецьмі. Сярод такіх кніг — серыя пра Маму Му, пра Пэтсана і Фіндуса, іншыя творы Юі Вісландэр, Свэна Нурдквіста і іншых шведскіх аўтараў.

Адным з лідараў продажу ў пачатку гэтага года стала першая кніга з серыі пра Гары Потэра — «Гары Потэр і філасофскі камень», якая выйшла ў выдавецтве «Янушкевіч» у перакладзе Алены Пятровіч. Наўрад у свеце знойдзецца шмат тых, хто нічога не ведае пра Гары Потэра, таму з'яўленне кнігі па-беларуску сустрэлі вельмі гучна. Застаецца толькі спадзявацца, што гэта будзе не аднаразовае акцыя і праз некаторы час атрымаецца сабраць усю калекцыю па-беларуску. Выданне кніг пра Гары Потэра стала вельмі ўдалай акцыяй яшчэ і таму, што перавыданне з новым рускім перакладам, якое выйшла некалькі гадоў таму, не задаволіла фанатаў.

Таму ў беларускіх дзяцей ёсць яшчэ больш шансаў упершыню сустрэцца з легендарнай гісторыяй менавіта па-беларуску.

Следам за гіперспасяховым «Гары Потэрам» з'явіўся «Вядзьмар. Апошняя жада» — першая кніга з цыкла польскага пісьменніка Анджея Сапкоўскага. Гэтае крыху змрочнае фэнтэзі з элементамі постмадэрнізму, створанае на базе славянскай міфалогіі, таксама атрымала неверагодную папулярнасць у свеце, у тым ліку за кошт камп'ютарных гульніў па матывах кніг. Момант для беларускай адаптацыі быў падобны ідэальна — да выхаду рыхтаваўся серыял ад Netflix па матывах серыі. Пераклад з польскай здзейсніла Кацярына Маціеўская.

Самае вядомае

Самыя знакамітыя творы сусветнай класікі, якія сёння можна прачытаць па-беларуску, — «Пыха і перадузятасць» Джэйна Осцін у перакладзе Ганны Янкуты, «Каханне падчас халеры» Габрыэля Гарсіі Маркеса, перакладзенае легендарным Карласам Шэрманам, «Знак чатырох» Артура Конан Дойла ў перакладзе Кацярыны Маціеўскай і Ганны Янкуты, «Бойня № 5» Курта Вонегута і «Трое ў чоўне і пёс з імі» Джэрома К. Джэрома ў перакладзе Паўла Касцюкевіча.

Калекцыю сусветнай інтэлектуальнай прозы папаўняюць кнігі нобелеўскіх лаўрэатаў. Па-беларуску можна прачытаць зборнік навел «Смерць у Венецыі» Томаса Мана, аднаго з заснавальнікаў інтэлектуальнай прозы; раман «Пячора» партугальскага пісьменніка Жазэ Сарамагу, стыль якога спалучае элементы традыцыйнага рэалізму і магічнага рэалізму, барока і мадэрнізму; «Стамбул. Горад і ўспаміны» Архана Памука — «нобелеўскі» раман, які адкрыў свету турэцкую літаратуру; «Не адпускай мяне» Кадзуа Ісігура — псіхалагічны раман, што ўваходзіць у спіс ста найлепшых англамоўных твораў стагоддзя па версіі часопіса *Time*.

Замежнай літаратуры, вартай увагі, па-беларуску становіцца ўсё больш, яе спіс папаўняюць нетрывіяльныя імёны і назвы: шведская пісьменніца Іда Ліндэ, аўтарка дэтэктыўна-філасофскага рамана «Паехаць на поўнач, каб памерці»; адзін з найлепшых французскіх раманістаў XX стагоддзя Рамэн Гары і яго кранальны аўтабіяграфічны твор «Абяцанне на досвітку»; раман-містэрыя «Меся з роду Эфраіма» знакамітага яўрэйскага пісьменніка Мойшэ Кульбака, падзеі якога адбываюцца на тэрыторыі Беларусі, а тэкст перакладзены з ідыш.

Вядома, што проза сёння выклікае большую цікаўнасць, чым паэзія, але калі размова заходзіць пра класічную паэзію, гэтая розніца ў чытацкай прыхільнасці становіцца крыху менш вострай. Асаблівае месца ў перакладах замежнай літаратуры на беларускую займае серыя «Паэты планеты», якая з 2016 года рэалізоўваецца выдавецтвам Змітра Коласа. У маленькім фармаце і аднастайным афармленні выйшла ўжо больш чым 70 кніг. У іх — выбраныя творы сусветна і лакальна вядомых паэтаў з розных краін свету. Складана выбраць некалькі імёнаў з гэтага агромністага спіса, бо ў ім дастаткова і тых, што звернуць увагу нават незацікаўленага паэзія наведвальніка кнігарні. Пераклады зроблены дасведчанымі беларускімі літаратарамі і прафесійнымі перакладчыкамі.

Гэта, безумоўна, далёка не поўны пералік сучаснай і класічнай літаратуры, якую можна сёння прачытаць на беларускай мове. І такія кнігі маюць надзвычайную важнасць як сродак устанавлення сувязі паміж менталітэтамі. Літаратурныя пераклады — гэта заўсёды шлях паразумнення розных культур. І калі мы чытаем па-беларуску нязвыклых аўтараў, бачым замежныя імёны герояў і незвычайныя абставіны, то набываем абсалютна арыгінальны досвед успрымання. Для тых, хто рэдка чытае

і размаўляе па-беларуску, гэты чытацкі досвед можа стаць вызначальным. Хто ведае, магчыма, камусьці ён нават дапаможа ў асэнсаванні нацыянальнай прыналежнасці, а камусьці — проста забяспечыць некалькі гадзін у кампаніі з добрай кнігай.

Самае новае

Самыя апошнія і самыя актуальныя навінкі замежнай літаратуры па-беларуску якраз дэманструюць унікальныя і каштоўныя прыклады — па-беларуску раней, чым па-руску.

Па-першае, гэта кніга «Канец адзіноты» польскага аўтара Януша Леона Вішнеўскага, працяг бестселера «Адзінота ў сеціве», рамана пра чалавечыя стасункі ў часы інтэрнэту. Падзеі рамана адбываюцца з тымі ж героямі, якія дзейнічалі ў першай частцы, але праз дваццаць гадоў. Да іх далучаецца новае пакаленне персанажаў. Пераклад на беларускую зроблены Кацярынай Маціеўскай і Ганнай Янкутай. Пераклад рамана на рускую мову планаваўся на вясну, але пакуль не з'явіўся. Калі б пандэмія не парушыла планы, то ў красавіку аўтар сам прэзентаваў бы сваю кнігу падчас фестывалю «Прадмова».

Другая кніга лічыцца адным з галоўных выданняў года ў Еўропе, бо прынесла свайму аўтару месца ў шорт-лісце Букераўскай прэміі 2020 года. Гэта «Тыль» Даніэля Кельмана. Папярэдні твор пісьменніка «Вымярэнне свету» паставіў рэкорд па колькасці продажаў сярод нямецкамоўных кніг з часоў «Парфумы» Патрыка Зюскінда. А новы раман атрымаў яшчэ большую папулярнасць. Аўтар пераносіць сярэднявечнага штукара Тыля Уленшпігеля ў падзеі Трыццацігадовай вайны (1618—1648).

Немагчыма прагназаваць, што выкліча большую зацікаўленасць у абстрактнага наведвальніка кнігарні: вядомая і прачытаная ў рускім перакладзе кніга, якая цяпер даступная і па-беларуску, або абсалютна невядомая кніга па-беларуску з замежным імем аўтара на вокладцы. Але тое, што і першых, і другіх кніг паступова з'яўляецца ўсё больш, сведчыць толькі пра пашырэнне беларускамоўнага кніжнага рынку. Тэндэнцыя, адназначна, добрая.

Тыль — вандроўны артыст, блазан, і дзякуючы такой ролі галоўнага героя аўтар паказвае цяжкія і жорсткія гістарычныя падзеі з розных пунктаў погляду і пры гэтым захоўвае бадзёры тон апавядання. Пераклад на беларускую мову здзейсніла Вольга Гронская.

Беларускі літаратурны працэс уяўляецца ў пэўным сэнсе цікавым аб'ектам для даследавання і назірання. Ён пастаянна імкнецца да пашырэння кантэксту — беларускія аўтары ўсё часцей абіраюць больш папулярныя і арыгінальныя жанры і формы апавядання. Часам атрымліваюцца прадметы ўсеагульнага захаплення, часам — нагоды для спрэчак і дыскусій на розных узроўнях. Быццам бы перад кожным з аўтараў, якія пішуць па-беларуску, стаіць задача зрабіць так, каб усе зразумелі, што беларуская літаратура можа быць вельмі цікавай і ўжо даўно не падпадае пад школьныя стэрэатыпы. Перакладчыкі да гэтай маштабнай кампаніі далучаны таксама.

Кожны замежны твор, перакладзены на беларускую і выдадзены ў Беларусі, надзвычай важны. Хаця б таму, што не проста павышае колькасць чытва на беларускай мове, а ўносіць у яго разнастайнасць. Калі мы чытаем па-беларуску нешта ўмоўна нязвыклае — раман пра віктарыянскую Англію, антыўтопію, класічны дэтэктыў або падлеткавае фэнтэзі, — гэта пашырае не толькі нашу карціну свету, але і месца для беларускай мовы ў гэтай карціне свету.

Дар'я СМІРНОВА

Бангладэш: маніфест гучыць праз стагоддзе

У Мінску пабачыла свет першая ў гісторыі кніга паэта з Бангладэш у перакладзе на беларускую мову. Падзея супала з адкрыццём у Беларусі дыпламатычнай місіі далёкай азіяцкай краіны. Кніга — зборнік вершаў класіка бенгальскай паэзіі Казі Назруло Іслама «Мой маніфест».

Паэт Казі Назруло Іслам — з тых нямногіх паэтаў Бангладэш, імёны якіх сёння вядомыя ў славянскім свеце. Народжаны ў 1899 годзе, ён усім сваім лёсам судакранальны з самым няпростым этапам у барацьбе бенгальскага народа за свабоду і незалежнасць Бангладэш. Вершамі, словамі сваімі ён адпрэчваў старыя законы, мінулае. Так, рушыў бар’еры і руйнаваў кандалы, вызваляў сваю і суайчыннікаў душы. Ужо першыя яго вершы, нараджэнне якіх супала з рэвалюцыйнымі пераўтварэннямі ў краінах Захаду і Усходу, сталі сапраўднымі маніфестамі простага людю, гімнамі, якія выбудоввалі не проста мастацкую ідэалогію часу, а вялі да здзяйсненняў. Невыпадкова першая беларуская кніга Казі Назруло Іслама, перакладчыкам якой выступіла Марыя Кобец, носіць назву «Мой маніфест»... Першая сусветная вайна, рэвалюцыі ў розных краінах, пратэстныя рухі ў Індыі — вось якім на фоне адбывалася станаўленне таленту грамадзяніна і мастака слова, музыканта і філосафа, рэвалюцыянера і асветніка. Першая арыгінальная кніга паэта пабачыла свет у 1923 годзе — «Вогненная вiна». Наступны зборнік — «Атручаная флейта» — у 1924 годзе. Яшчэ адна кніга паэтычных росшукаў — «Усходні вецер» — у 1925-м... Усё складвалася так хутка невыпадкова. За плячыма ў паэта ўжо меўся жыццёвы досвед. Друкавацца бенгальскі паэт (да незалежнасці Бангладэш было яшчэ цэлых паўстагоддзя) пачаў у першай палове 1920-х гг. Першая публікацыя — верш «Мяцежнік». Твор, які стаў падарожнічаць па самых розных газетах і часопісах.

Па ўсёй Індыі грывелі ружэйныя залпы англійскіх каланізатараў. І верш «Мяцежнік» быў якраз да месца. Праўда, шмат хто не мог даўмецца: юнак толькі дасягнуў дваццацігадовага ўзросту, а піша так пранізліва, з такім болам, так пераканаўчы і праўдзіва расказвае пра шматпакутны лёс суайчыннікаў, што здаецца: у дзяржэце з чытачом уступае сталы майстар з багатым жыццёвым досведам. Але яго зразумеў і пачуў усёй душою класік індыйскай літаратуры Рабіндранат Тагор, на той час ужо лаўрэат Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры.

Развіццю мастацкай практыкі, станаўленню Казі Назруло Іслама спрыялі многія жыццёвыя калізіі, якія выпалі на лёс простага юнака з беднай мусульманскай сям’і. Дзяцінства паэта прайшло ў галечы, нястачах. Ён змог правучыцца ў школе ўсяго тры гады. Трэба было працаваць. Зусім юнаму Назруло Ісламу давалося «ісці ў людзі». Яго лёс падобны на лёс класіка рускай літаратуры Максіма Горкага. Дарэчы, аўтара «Жыцця Кліма Самгіна», рамана «Маці», «Песні пра Буравесніка» ў тых дваццатых гады мінулага стагоддзя ў Індыі ўжо ведалі. На бенгальскую мову раман «Маці» пераклалі ў 1925 годзе — першая публікацыя здзейснілася ў часопісе «Лангал». Толькі пасля з’явіліся публікацыі ў перакладах на іншыя мовы Індыі — хіндзі, пенджаб, урду. А яшчэ ў 1912 годзе Максім Горкі пісаў з Капры барацьбіту за незалежнасць Індыі Крышнаварме: «Я буду вельмі шчаслівы і ўдзячны, калі Вы выканаеце маю просьбу. Мы павінны паказаць

Казі Назруло Іслам.

Фота з сайта sb.by.

нашым народам, што ўсе тыя, хто жадае справядлівасці, жадаюць жыць у згодзе з розумам, павінны ўсведамляць адзінства мэт, духа і аб’яднацца ў адну сілу, здольную канчаткова перамагчы зло ва ўсім свеце. Вы павінны, Крышнаварма, Мадзіні Індыі, Вы ведаеце памкненні вялікага народа, і Вы, канешне ж, зразумеце, што рускі народ павінен ведаць пра жыццё сучаснай Індыі».

«Маці» — самы чытэльны з рускай літаратуры твор у Індыі, Бенгаліі, а сёння — у незалежнай Бангладэш. З пачаткам Першай сусветнай вайны Назруло Іслам ідзе ў войска. Найперш — каб дапамагчы сваёй сям’і сціплым салдацкім грашовым утрыманнем. У сямнаццаць гадоў будучы класік паэзіі Бангладэш уступае ў батальён англа-індыйскай арміі. Назруло Іслама накіроўваюць на Сярэдні Усход. Так набываўся жыццёвы досвед, так свядомасць маладога чалавека назапашвала ўражванні, каб пазней выліцца ў жыццядайныя паэтычныя радкі.

У канцы 1920-х гг. Казі Назруло Іслам захварэў. Праз некалькі гадоў цяжкая хвароба прыкавала паэта-мяцежніка да ложка. А ў 1963-м маскоўскае Выдавецтва замежнай літаратуры апублікавала кнігу вершаў бенгальскага паэта на рускай мове — «Выбранае». Перакладчык і аўтар прадмовы — Яўген Чэльшыаў. Чалавек таксама неардынарны... Нарадзіўся Яўген Пятровіч у кастрычніку 1921 года ў Маскве. Акадэмік Расійскай акадэміі навук. Доктар філалагічных навук. Культуролаг, усходазнаўца, літаратуразнаўца, перакладчык, пісьменнік. Грамадскі дзеяч. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Быў стралком у 140-м хуткасным бамбардзіровачным палку 2-й змешанай авіяцыйнай дывізіі. Прайшоў з баямі ў складзе Калінінскага, Заходняга і іншых франтоў Смаленшчыну, Паўночны Каўказ, Сталінград, Беларусь, Літву. За адвагу, мужнасць, праяўленыя ў баявых

дзеяннях, атрымаў два ордэны Чырвонай Зоркі, медаль «За баявыя заслугі». Пасля Вялікай айчыннай вайны скончыў усходняе аддзяленне Ваеннага інстытута перакладчыкаў. Служыў ва Узброеных сілах. Звольніўся ў званні падпалкоўніка. Абараніў кандыдацкую і доктарскую дысертацыі. Напісаў 15 кніг па праблемах усходазнаўства, літаратурах Індыі, Бангладэш. Аўтар некалькіх сотняў навуковых і навукова-публіцыстычных прац. Перакладчык бенгальскай літаратуры. У прадмове да кнігі вершаў Казі Назруло Іслама «Выбранае» Яўген Чэльшыаў адзначае: «Мне нядаўна давалося пабываць у Калькуце на святкаванні 100-гадовага юбілею Рабіндраната Тагора. Неяк вечарам студэнты ўніверсітэта з Шантнікетона, заснаванага Тагорам, давалі вялікі самадзейны канцэрт. Юнакі і дзяўчаты спявалі жыццесцвярдзальныя песні вялікага паэта. “Вы ведаеце, — запытаўся адзін з маіх сяброў, сталага веку пісьменнік, — што гэтыя песні Тагор прысвяціў Казі Назруло Ісламу, які на той час знаходзіўся ў турме? Тагор высока цаніў і любіў нашага Назруло”, — сказаў ён вельмі задумліва... “А з якім натхненнем сам Назруло спяваў гэтыя песні!” — дадаў другі пісьменнік. “Давайце наведземся да яго”, — прапанаваў нехта з нашай кампаніі. Назруло Іслам жыве на ўскрайку Калькуты ў раёне новай забудовы.

У пярэднім пакоі нас сустрала маладая мілавідная жанчына з пяцігадовым хлопчыкам — нявестка і ўнук хворага паэта. Нас правялі ў светлы пакой з вялікай зашкленай шафай, застаўленай музычнымі інструментамі, якія належалі сыну паэта — вядомаму музыканту Казі Анірудхо. На сцяне вісеў вялікі партрэт маладога мужчыны з выразным жыццесцвярдзальным тварам, доўгімі валасамі, якія падхапіў вецер, з высока прыўзнятай рукою. Гэта быў фотаздымак Назруло Іслама 1920-х гадоў. Момент яго выступлення на мушаэрэ. Побач з партрэтам вісела ганаровая грамата, якой паэта прэзідэнт Індыі адзначаў у знак шасцідзясяцігоддзя. Пасля ў пакой прывялі Назруло Іслама. Як цяжка было глядзець на гэтага хворага чалавека з застылым, як маска, тварам і патухлым позіркам. “Назруло Іслам горача любіў вашу краіну! — сказаў нам адзін з бенгальскіх пісьменнікаў. — Яшчэ ў 1927 годзе ён пераклаў “Інтэрнацыянал” на сваю родную бенгальскую мову і сам упершыню выканаў яго на рабочым мітынгу. Як жа ён імкнуўся болей

Вершамі, словамі сваімі ён адпрэчваў старыя законы, мінулае. Так, рушыў бар’еры і руйнаваў кандалы, вызваляў сваю і суайчыннікаў, душы. Ужо першыя яго вершы, нараджэнне якіх супала з рэвалюцыйнымі пераўтварэннямі ў краінах Захаду і Усходу, сталі сапраўднымі маніфестамі, гімнамі простага людю, гімнамі, якія выбудоввалі не проста мастацкую ідэалогію часу, а вялі да здзяйсненняў. Невыпадкова першая беларуская кніга Казі Назруло Іслама, перакладчыкам якой выступіла Марыя Кобец, носіць назву «Мой маніфест»...

даведацца пра жыццё савецкага народа і распавесці індыйцам праўду пра першую ў свеце краіну сацыялізму! А гэта нялёгка было зрабіць ва ўмовах каланіяльнага рэжыму...” І ён некалькі разоў паўтарыў: “Назруло, да цябе прыехаў госьць з Савецкай Расіі! Ты разумееш — з краіны Леніна!..” Пробліск свядомасці з’явіўся на нерухомым твары Назруло Іслама, але пасля ён ізноў скіраваў вочы некуды ў далёкую прасторы. Скіраваў свой свабодны ад усяго погляд...»

Калі Яўген Чэльшыаў пісаў гэтыя радкі, Казі Назруло Іслам ужо не ўсведамляў, што ў Індыю прыйшла незалежнасць. У такім стане ён дажыў і да таго часу, калі незалежнасць прыйшла і ў Бангладэш. Фізічна дакачаўшыся гэтага часу, паэт-мяцежнік не змог усвядоміць, што ж на самай справе адбылося ў гісторыі яго любімай Бенгаліі. Але менавіта ён шмат зрабіў дзеля свабоды і незалежнасці сваёй Айчыны. І зараз, у новым мастацкім часе, з такой жыццёвай і творчай біяграфіяй ён роўны рускім пісьменнікам Максіму Горкаму, Уладзіміру Маякоўскаму, беларускім класікам Янку Купалу, Якубу Коласу, Максіму Багдановічу, Уладзіміру Караткевічу, Рыгору Барадуліну, Міхасю Стральцову... І, відаць, творчасць вялікага бенгальскага паэта з часам стане яшчэ шырэй падарожнічаць па ўсім свеце, які жадае свабоды і незалежнасці, па свеце, дзе паважаюць і шануюць суверэннасць народаў і краін... Адметна прачытанне і асэнсаванне паэзіі творцы з далёкай ад Еўропы Бангладэш адбываецца і сёння, на пачатку XXI стагоддзя. У восьмым нумары беларускага маладзёжнага літаратурна-мастацкага часопіса «Маладосць» за 2018 год надрукаваны пераклад невялікага верша Казі Назруло Іслама «Мяцежнік».

Перакладчык — таленавітая беларуская паэтэса Марыя Кобец. Ведаю, што ёсць яшчэ адзін пераклад «Мяцежніка». Яго ажыццявіў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі. Былі ў беларускім друку на мове Купалы і публікацыі іншых бенгальскіх паэтаў. Спадзяюся, што з’явіцца і новы пераклад — і вершаў Казі Назруло Іслама, і іншых паэтаў Бангладэш. Як класікаў, так і сучаснікаў. Беларусь адкрывае дарогу для паэзіі Бангладэш у іншы славянскі, увогуле еўрапейскі свет. І ўжо як найбліжэйшая падзея ў галіне беларуска-бангладэшскай літаратурнай сувязі мне бачыцца кніга бенгальскага класіка Лалона — тонкага лірыка, якога любяць літаральна ўсе бенгальцы. Асобныя яго вершы ўжо з’явіліся ў беларускім друку.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Сучасны выгляд Дакі, сталіцы Бангладэш.

Фота з сайта orangesmile.com.

«Праўды палац падары мне раскошны...»

Якая яна, паэзія Усходу? Чым адметныя творцы тых краёў, якія адрозніваюцца іншым укладам жыцця, веравызнаннем, культурай, прыроднымі ўмовамі? Пачынаеш чытаць і... забываеш, што перад табою аўтар з Азербайджана альбо Казахстана. Бо паэзія пішацца мовай душы, зразумелай кожнаму...

Камалія АБІЕВА

Смутах ніхто не шукае,
ды ўсе знаходзяць,
Радасць шукаюць усе,
ды не кожны знайдзе.

Матуля, калісьці балела мне,
Што сівеюць твае валасы,
А цяпер мне балюча,
Што болей ты не старэеш...

Сто разоў я табе прабачала,
Ды аднойчы не здолела
І прамовіла: «Не кахаю...»
Даруй, калі можаш.

Двое

Чалавек і свет —
Два гандляры.
І найдаражэйшае гатовы
Свету чалавек прадаць,
Ці за капейку,
Ці жыццё паставішы на кон.

Мара

Мора, прашу цябе, цуд падары мне —
Хай прыплыве мая золата-рыбіна.
Я не хачу ані ўлады, ні грошай —
Праўды палац падары мне раскошны.
Буду ў палацы тым служкай стараннай,
Буду ў ім жыць я ці позна, ці рана.

Вяртанне да сябе
(Ночы)

Мне належаць адны толькі ночы,
Разам з пяшчотамі і надзеямі,
Разам з казкамі і падманамі.
Ночы — вароты ранку.
Цяжар дзённых памылак,
Віны і крыўдаў,
Подохі радасці і пяшчоты...
Усё, што было цудоўна,
І ўсё, што кепска.
Ночы — сябры мае,
Ворагі мае — ночы.
Усё, што ў іх ёсць, — маё.
І, дзе б ні была я, ноччу
Вяртаюся да сябе —
І сябе знаходжу.
Ночы мае — гэта я.

Ці адшукаем?..

Ты помніш, як, шчаслівыя, ішлі
Мы берагам — утрох,
З каханнем разам?
Ды час мінуў, і не знайсці слядоў
На бераг той, дзе страцілі каханне,
Дзе мы цябе згубілі і мяне.
Калі б вярнуцца раптам мы змаглі,
Тугу спатолюць,
Басанож прабегчы
Па беразе, што колісь нашым быў...
Што мне сказаць... Прыходзь...
Мы адшукаем...
Цябе...

Мяне...
А знойдзецца каханне,
Яго з сабою возьмем назаўжды...

Метамарфоза

Часам кажуць:
«Байца ўласнага ценю».
І насамерэч, варта яго баяцца,
Бо цень узнікае там,
Дзе святло не здольнае
Цемру перамагчы...
Так, адрознае
І святло бывае, але найперш
Варта баяцца месца таго,
Дзе цень.

Магамед ГАДЖЫБЕЎ

А жыццё маё мінае,
Скарачаецца няўзнак.
Мне наветра не хапае,
Ну, а гэта — дрэнны знак.

Дні кудысьці адлятаюць,
А шчаслівыя найперш.

Фота з сайта rozetka.com.ua.

Мроя

Штоночы помічу мроям непрытульным.
Іх забіваю я.
Навошта вабілі падманнаю красою?
Іх забіваю я...
А з імі забіваю тых, хто нішчыў
Мае спадзевы, пошукі, пачуцці...
Тых, хто святло ў душы маёй згасіў...
Таму ў адказ бязлітасна знішчаю
Іх поначы, а ранкам зноў іду
І сустракаю іх на скрыжаваннях,
І з імі размаўляю,
І жыву, і радуся зноў...
Так, я вучуся зранку быць вясялай...
А ноччу... Зноў бязлітасная я,
Усаджваю клінок у сэрца мрояў...
Бо кажуць: калі ў думках штось зрабіў,
Дык напалову здзейсніў той учынак.
Як ёсць пачатак, кажуць,
Будзе і канец.

Надзеі

Ёсць шляхі незваротныя —
З тых шляхоў
Аніхто не вяртаецца.
Мама мне казкі расказвала:
Там вярталіся ўсе.
Можа, проста яна хацела,
Каб я не губляла надзеі.
А можа, хацела, каб не паміралі надзеі.
Я зразумела з часам:
Казкі, што маці расказваюць, —
гэта надзеі.

Надзеі — казкі,
Прыдуманая матулямі.
З азербайджанскай. Пераклад
Таццяны СІВЕЦ

Бы сляды і шлях да ісцін,
Я цябе штодня губляю,
Як губляў далонь калісьці
У валасах тваіх чарнявых

З кожным подыхам вятрыскі.
Што ж цяпер? Ці Бога малім?
Хоць яшчэ дыміцца прысак,
Ды агню не бачны полым.

З азербайджанскай. Пераклад
Міколы ШАБОВІЧА

Абай КУНАНБАЕЎ

Лега

У стэпе бяскрайнім — спякотнае лета,
Гарачым наветрам зямля перагрэта,
Наўкола паўсюль, колькі воку відаць,
Агеньчыкі-макі, як зоры, гараць.
Між пасмаў густой, пераспелай травы,
Што ўзнесла сцябліны вышэй галавы,
Адно ўгледзіш спіны гнядых жарабцоў,
Пародзістых, статных,
байге-малайцоў,
Ды грыўкі гарэз-жарабят дзе-нідзе.
Кабылы і коні стаяць у вадзе,
Матляюць хвастамі і пысамі водзяць,
Знайшоўшы спачын

у рачной прахалодзе.
Вядома, у спёку лягчэй ля вады,
Якую з крынічак прыносяць сюды
Імкліваю пльнню сваёй ручайкі.
Таму і качуе аул да ракі.
Над стэпам аблокі, як срэбра,
блішчаць,
І гусі, і качкі напеўна крычаць.
Малодкі, дзяўчаты з качэўнага гурту
Увішна, жартуючы,

ставяць тут юрты.
Глядзіш — заварожвае кожны іх рух:
І станаў прывабных нязмушаны зух,
І спрыт іх аголеных, белянкіх рук.
Вяртаецца бай у аул на кані,
Агледзеўшы статак, усцешаны ім.
Яго дастархан, як заўсёды, чакае,
І з сабы кызымка кумыс налівае.
Няспешна аповед свой бай пачынае,
Што слова ні скажа — за сэрца кранае.
Астатнія ветліва, згодна ківаюць,
Ды зрэдку сваё далікатна ўстаўляюць.
Кіпіць і бульбочка стары самавар,
Як розгалас-рэха шматлікіх атар.
Прыемна ўсім бавіць свой час у цяньку,
Кідаючы позірк штораз на раку.
Прыстала да маці, вакол яе скача,
Кавалачак мяса выпрошвае, плача
Малое дзіця — не адпрэчыш ніяк.
А зводдаль крычыць штосьці

неякі дзівак,
Пазнаць лёгка ў тым дзіваку
аксакала —
Табунычыкаў лае за выпас няўдалы.
На беразе рэчкі палюе, гукае,
І сокала, лоўчую птушку, пускае,
Мясцовая моладзь —
хлапцы і падлеткі.

Як падае сокал у травы і кветкі
З дабычай сваёй, то нясуца туды —
І радасны смех льецца з душы маладых.
За імі ў аўле цікуе, смяецца,
Прыклаўшы далонь да стамлёнага
сэрца,

Не маючы моцы ў старэчых руках,
Як доўгім палётам знясілены птах,
Дзядуля — тутэйшы, ссвелы казах.
Смех-рогат плыве па рачных берагах.

З казахскай. Пераклад
Івана КАРЭНДЫ

І радкі не прарастаюць,
Каб сабой прыгожыць верш.

Я насіць не маю сілы
Сэрца, мокрае ад слёз.
Неба за руку схпіла —
Сын нябёс я, сын нябёс...

Крокі цішацца ўначы,
Бы скаваныя віной.
Мая мара не маўчыць,
Нібы зорка нада мной.
Яна сядзе на руку,
Усміхнуся я ў адказ.
Ёй, нібыта сябруку,
Раскажу усё пра нас.
Ну, а потым пабягу
Да усмешкі да тваёй,
Што заўсёды берагу
Я у памяці сваёй.

Твой мне чуецца уздых.
Я сумую дзень і ноч.
Як пражыць мне без тваіх
Недасяжна чыстых воч?

Ты павер мне, што ў развіту
Слоў няма для апраўдання.
Мы з табой амаль што квіты.
Пяць-шэсць дзён — і дзе каханне?

Нават самыя святыя
Забываюцца любові.
Забываюцца, як тыя
Дзён былых жаданні-мроі.

Падарожная карта: Івацэвічы — Косава — Ружаны

Прыехалі на месца блізу 5 раніцы. Прыйшла думка паглядзець аўтобус на Косава. Першы адпраўляўся ў 5.30, вырашана было ехаць у 10.00, каб спачатку аглядзець сам раённы цэнтр — Івацэвічы. Тут меркавалі пабачыць палац Юндзілаў, а таксама памятны знак, звязаны з дугой Струвэ. Але апошнія засталася таямніцай: па-першае, ніхто з мінакоў, у якіх запытваліся, не ведаў, а па-другое, дзякуючы інтэрнэту дазналіся, што месціцца гэты знак не ў самім горадзе, а за кіламетр ад яго, а часу ў нас трохі бракавала.

Палац жа пабачылі. Але з ім таксама адбылося некалькі камічных сітуацый. Першапачаткова з вакзала пайшлі паглядзець на раку Грыўду, зацікавіў мяне высокі масток, з якога цудоўна назіраць за рухам цягнікоў. Асабліва калі стаіш пасярэдзіне, здаецца, што цябе зараз падхопіць і панясе. Сонца ўставала, туман, што слаўся абапал рэльсаў, нагадваў малако і... Браславы, бо ўжо вельмі падобна патаналі дрэвы ў гэтай белі, нібы тыя, што трапляліся на невялікіх выспах каля возера.

...У касцёле захоўваецца копія з касцельнай кнігі пра хрост Касцюшкі. Сама ж кніга цяпер у Варшаве. Да нас вярнулася толькі гэтая копія. І ўжо ў пачатку XXI стагоддзя мы спрабавалі вярнуць нашу кнігу, гэта ўсё ж такі маёмасць касцёла, але Польшча не вярнула. Яны казалі, што там кніга больш патрэбна, чым тут. І як падарунак касцёлу зрабілі дошку ў яго гонар. Абраз Божай маці спачатку знаходзіўся у старым касцёле, і калі той гарэў, ён адзіны застаўся пасля агню. Гэты абраз ахвяраваў старому касцёлу ў 1627 годзе Леў Сапега. Ён быў тады ўладаром нашага горада, нашага мястэчка. І наведваў наш касцёл, а абраз ахвяраваў, каб людзі памяталі, што такі чалавек тут быў. І ўжо праз нейкі час абраз стаў лячыць. Дапамагае ён і цяпер.

Вырашылі пайсці назад, бо мост быў на ўскрайку горада. Зноў прайшліся па вуліцы, паўз школу, дзе па стадыёне бегала дзяўчына. Людзі трапляліся яшчэ рэдка: 6 гадзін раніцы ўсё ж, да таго ж субота. Выйшлі да чыгуначнага паста. Пастукалася, дзверы былі адчынены, сядзелі два дзядзькі, усунула сваю галаву туды і запыталася наконт палаца і дугі. Папахвала спіртным. У таго, што без формы, вочы былі асалавелыя. Сказаў, што як быў малы, то ляжаў у тым палацы, бо раней была там лякарня, пасля пабудавалі другую, а гэтая цяпер кінутая. Наконт дугі яны нічога не ведалі. Затрымалася я ў іх на хвілін 5, бо дзе ж тое было бачна, каб людзі нападнітку цябе хутка адпусцілі. Пайшлі да палаца. Ісці трэба было той жа дарогай да моста, а пасля ўлева. Выйшлі да нейкага цэнтры гігіены і эпідэміялогіі. Дзверы былі перакрыты швабрай, вырашылі не заходзіць. Тут акно адчыніла цётка гадоў 70,

Косава Івацэвіцкага раёна Брэсцкай вобласці.
Троіцкі касцёл.

у акуларах, запыталася, адкуль і што шукаем. Яна прапанавала зайсці на падворак, маўляў «там е стары» будынак па апрацоўцы скуры, а як гэта не тое, то трэба ісці ўлева, там будзе лякарня. Як і меркавалі, са скурай гэта ўсё ж было не яно. А вось злева аказалася напруўду раённая лякарня, вялікая і высокая — засталася знайсці толькі, дзе там месціцца палац. Вырашыла я абысці ўсе пабудовы. Сама лякарня стаіць на ўзгорку, што робіць яе яшчэ больш важнай і значнай. Палаца ж з уваходу не відаць, таму трэба падаць управа і ён паўстане перад вачыма. Узведзены будынак у другой палове XVIII ст., аднапавярховы і сіметрычны адносна ўвахода.

Увесь падворак лякарні разрэзаны роўнымі сцэжкам. Медсёстры сюды-туды ходзяць з торбамі, скрынкамі — работа кіпіць. Як гэта часта бывае падчас вандровак: калі ёсць лава — мы спім. Так атрымалася і цяпер каля палаца. Стаяла дзве лавы, адна ад другой на адлегласці метраў 7—10. Абедзве зялёныя і са спінкай. Паслалі спальнікі, каб мягчэй было, наставілі будзільнік: паспаць хвілін 40 і на вакзал, каб пасля на Косава. Толькі пачынаю адключацца, як нехта падыходзіць: «Дзяўчаты, можа вам памагчы? А тое мы глядзім...» — «Не, дзякуй. Не трэба, мы пасля на Косава». — «А тое мы глядзім... Вы адкуль?» — «З Мінска». — «Дык вы ўсё з Мінска пашком ідзеце?» (Мабыць, я дрэнна выглядала, калі цётка падумала, што ўвесь час іду пешкі з Мінска.) — «Не. На электронах прыехалі. Уночы». — «А-а-а. Ну добра тады». — «Дзякуй! Усё добра». І заснула зноў. Трохі паспаўшы, сабраліся на вакзал, каб ехаць на Косава.

Косава. Метраў за 50 ад прыпынку месціцца царква Святога Антонія (1868). Усярэдзіну мы вырашылі пакуль не ісці, бо адбывалася там нейкая ўрачыстасць. Магчыма, хрышчэнне. Вырашылі пайсці да касцёла, які бачыўся за брамай царквы. Касцёл Святой Троіцы быў пабудаваны ў 1877 годзе, пра што сведчыць надпіс на фасадзе. Грошы на будаўніцтва даў Вандалін Пуслоўскі (1814—1884), знакаміты прамысловец і амаатар мастацтва. Ён якраз і заклаў будаўніцтва палаца ў Марачоўшчыне ў 1838 годзе. Драўляны касцёл, у якім хрысцілі Тадэвуша Касцюшку, згарэў. Засталіся ад таго касцёла абраз Божай маці Ласкавай і дзве купелі, у адной з якіх і быў пахрышчаны Тадэвуш.

Але вернемся да касцёла. Дзяўчына, якая там мыла падлогу, прапанавала нам экскурсію і паклікала іншую жанчыну.

І вось што нам распавяла спадарыня Ганна:

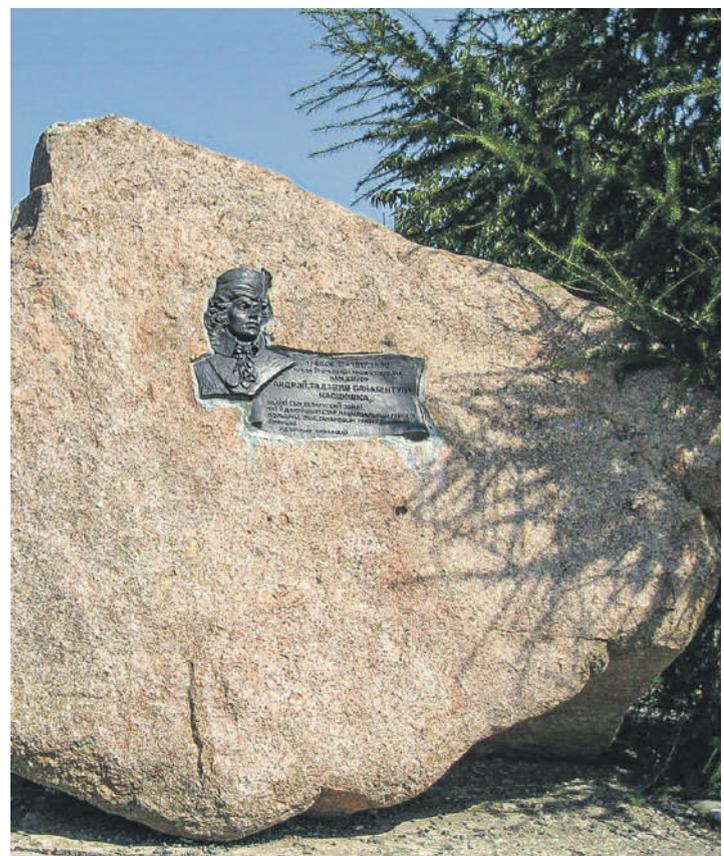
«У касцёле захоўваецца копія з касцельнай кнігі пра хрост Касцюшкі. Сама ж кніга цяпер у Варшаве. Да нас вярнулася толькі гэтая копія. І ўжо ў пачатку XXI стагоддзя мы спрабавалі вярнуць нашу кнігу, гэты ўсё ж такі маёмасць касцёла, але Польшча не вярнула. Яны казалі, што там кніга больш патрэбна, чым тут. І як падарунак касцёлу зрабілі дошку ў яго гонар.

Абраз Божай маці спачатку знаходзіўся у старым касцёле, і калі той гарэў, ён адзіны застаўся пасля агню. Гэты абраз ахвяраваў старому касцёлу ў 1627 годзе Леў Сапега. Ён быў тады ўладаром нашага горада, нашага мястэчка. І наведваў наш касцёл, а абраз ахвяраваў, каб людзі памяталі, што такі чалавек тут быў. І ўжо праз нейкі час абраз стаў лячыць. Дапамагае ён і цяпер. Пасля пажару абраз знайшлі ў кучы попелу, гэтая навіна абляцела ўсю акругу. А праз пяць гадоў на месцы падмурка і старога касцёла быў адбудаваны новы. Гэты абраз быў змешчаны ў цэнтры касцёла, на галоўным алтары. У старым касцёле быў адзін алтар, а цяпер іх у нас тры. У 1968 годзе памёр ксёндз, і ўлады хацелі касцёл закрыць, зруйнаваць, каб пасля нешта пабудавалі. Але нашы жанчыны не аддалі ключы. Ксяндз да было 21 год.

Захаваліся тут і старыя рэчы: тры жырандолі канца XIX ст., механічны арган. Каляровае шкло ў касцёле — старажытныя вітражы».

Ад Косава мы накіраваліся да Марачоўшчыны. Самы знакаміты ўрадженец гэтых мясцін — Андрэй Тадэвуш Банавентура Касцюшка. «Не багаццем упісаў сваё імя ў гісторыю (усяго толькі 9 сялянскіх двароў яму належала, пра якія заўжды клапаціўся), а розумам і адданасцю».

Музей у Марачоўшчыне пачаў функцыянаваць у 2004 годзе, калі на месцы старой сядзібы, спаленай падчас Другой сусветнай, узнікла новая на тым жа

Мемарыяльны камень каля сядзібы Касцюшкаў у Марачоўшчыне.

самым падмурку. Гэта вельмі ўдалая копія: калі не ведаць пра знішчэнне старога, то здаецца, што дом той жа. У сутарэннях нічога не стаяла, акрамя некалькіх бутэлек і галінак дрэў у іх.

Калекцыя рэчаў у музеі досыць неблагая: гэта і манеты, і копія шаблі Тадэвуша, і мініяцюра пісталета, які падараваў яму Джордж Вашынгтан, і вопратка паўстанцаў. Быў там і гадзіннік з выявай Касцюшкі, які выпушцілі ў Беларусі ў 1996-м.

Да палаца Пуслоўскіх ад сядзібы Касцюшкаў мо якіх метраў 300. Праваруч ад дарогі — Касцюшкі, леваруч — Пуслоўскія. З 2011 года палац рэканструююць. Прыязджаюць сюды і з Косава, і з Мінска. Адна жанчына з Косава, якая прыехала на машыне са сваякамі, гаворыць ім: «Не. У нас красівейшы палац, чым у Ружанах».

А мы якраз туды і збіраліся... У Ружанскім палацы таксама вядзецца рэканструкцыя: ужо вывелі невялікі кавалак сцяны, браму зрабілі, пафарбавалі, і цяпер там працуе музей, праходзяць экскурсіі.

Вольга ЛІХАДЗІЕЎСКАЯ, фота аўтара

Сядзібны дом-музей Касцюшкаў у Марачоўшчыне (адбудаваны ў 2004 г.).

У святле сафітаў

Акцёр і вандроўнік Алесь Ляжневіч

У 1920-я гады імя гэтага чалавека добра ведалі суайчыннікі. Алесь Ляжневіч быў таленавітым дзеячам тэатральнага мастацтва, акцёрам, драматургам, тэатразнаўцам. На жаль, сёння яго імя памятаюць толькі гісторыкі беларускай драматургіі ды тэатральнага мастацтва.

Хоць пра А. Ляжневіча пісалі даследчыкі І. Багдановіч, У. Міхнюк, У. Мальцаў, яго біяграфія даследавана недастаткова. Нават фотаздымак А. Ф. Ляжневіча ў чацвёртым томе біябібліяграфічнага слоўніка «Беларускія пісьменнікі» (Мінск., 1994) узяты з архіва КДБ.

Малая радзіма Алесь Ляжневіча — вёска Сенцяныты Ашмянскага павета Віленскай губерні (цяпер Сморгонскі раён Гродзенскай вобласці). Тут, у сялянскай сям'і Франца Ляжневіча, у чэрвені 1890 года пачаўся яго жыццёвы шлях. Але ні адна энцыклапедыя не дае канкрэтнай даты нараджэння (маецца на ўвазе дзень і месяц). Калі аднойчы ў аўтара гэтых радкоў зайшла размова пра Алесь Ляжневіча з Віталем Скалабанам, ён адзначыў, што Алесь Францавіч нарадзіўся ў чэрвені 1890 года (рубрыка «Беларускі календар» у інтэрнэце называе месцам нараджэння Алесь Ляжневіча горад Вільню, а датай нараджэння — 24 лістапада 1890 года. — Э. І.).

Франц Ляжневіч меў 8 дзесяцін зямлі і 6 дзяцей. Таму ўжо з дзяцінства Алесь вымушаны быў працаваць на гаспадарцы. Пасля сканчэння пачатковай народнай школы марыў працаваць у тэатры. Яшчэ падлеткам Алесь пачаў удзельнічаць у розных аматарскіх гуртках і пастаянна займаўся самаадукацыяй.

У 1911—1914 гадах стаў удзельнікам Беларускага музычна-драматычнага гуртка ў Вільні. Гэты гурток дзейнічаў у 1910—1916 гадах, але яго статут быў зацверджаны ў 1911 годзе. Праводзіў у жыццё ідэі газеты «Наша ніва», спрыў грамадска-палітычнаму адраджэнскаму руху, разгарнуў шырокаму культурну і асветніцкую дзейнасць. Беларускі музычна-драматычны гурток выкарыстоўваў формы беларускіх вечарынак — зборных канцэртаў, калі ў адзін вечар ставіліся п'есы (найчасцей невялікія), выступалі хор, салісты-дэкламаты, танцы, пасля чаго арганізаваліся агульныя танцы, гульні, у якіх удзельнічалі акцёры і гледачы. Выканаўцы часта выступалі ў розных відах мастацтва. Спектаклі ставілі Ф. Аляхновіч і А. Бурбіс. Сярод выканаўцаў былі Ф. Аляхновіч, А. Бурбіс, З. Бядуля, К. Душэўскі, А. Ляжневіч, П. Мядзёлка.

З 1914 года Алесь Ляжневіч, будучы радавым царскай арміі і знаходзячыся ў Туркестане, адначасова працаваў артыстам драмы ў перасоўных аматарскіх тэатрах. Потым ваяваў на Румынскім фронце.

У час Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года Алесь Францавіч у Румынскага фронту прыбыў у Адэсу. Тут уладкаваўся акцёрам у абласны тэатр, а трохі пазней — акцёрам у тэатральным калектыве бежанскай суполкі «Беларускі гай». Сумяшчаў працу з вучобай у Адэскай тэатральнай прыватнай школе.

Што вядома пра бежанскую суполку «Беларускі гай» у Адэсе? Шчыра кажучы, амаль нічога.

Пад платанамі Адэсы

Між тым гэта была беларуская культурна-асветная арганізацыя ў Адэсе ў снежні 1917 — лютым 1920 года. Яна аб'ядноўвала беларускую інтэлігенцыю (вясной 1918 года больш за 500 чалавек). Мэта — клопат пра бежанцаў Першай сусветнай вайны і беларускае насельніцтва ў Адэсе. «Беларускі гай» меў статут, раду, секцыі, якія дзейнічалі аўтаномна. У сакавіку 1918 года арганізацыя кантактавала з Беларускай нацыянальным камісарыятам у Маскве. 19 сакавіка 1918 года на аб'яднаным пасяджэнні рады «Беларускага гаю» і Беларускай вайскавай рады была створана Беларуска рада з адэскіх беларускіх арганізацый для абароны інтарэсаў беларусаў

у Адэсе і яе ваколцах. Рада абрала Беларуска нацыянальны камісарыят, у які ўвайшлі Я. Трафімаў (старшыня да ліпеня 1918 года), будучы старшыня Інстытута беларускай культуры С. М. Некрашэвіч (старшыня з ліпеня 1918 года, адначасова са жніўня 1918 года консул БНР у Адэсе), будучы наркам асветы БССР А. Баліцкі (памочнік камісара і ўпаўнаважаны па нацыянальна-палітычных справах), сакратары А. Ляжневіч, І. Мацюкевіч, П. Пячонкін.

У 1919 годзе Алесь Ляжневіч уступіў у камуністычную партыю і Чырвоную Армію. Калі ваяваў на савецка-польскім фронце, раптоўна захварэў на тыфус. Пасля папраўкі адправіўся служыць у палітаддзел 16-й арміі Заходняга фронту, які знаходзіўся ў Магілёве.

На фота з іншымі пісьменнікамі першы злева стаіць Алесь Ляжневіч.

Папечнік Купалы, калега Коласа

З 1920 года Алесь Ляжневіч жыў у Мінску і працаваў акцёрам Беларускага дзяржаўнага тэатра (БДТ-1), а ў 1921 годзе стаў яго дырэктарам.

Ёсць усе падставы меркаваць, што Ляжневіч прысутнічаў на ўрачыстым адкрыцці тэатра 14 верасня 1920 года, у якім удзельнічалі трупы беларуская, руская і яўрэйская «Унтэр Вількль». Пасля выканання хорам «Інтэрнацыянала» былі паказаны спектаклі: «Рысь» паводле апавядання «У зімовы вечар» Э. Ажэшкі (беларуская трупа), «Вяселле» А. Чэхава (руская трупа), «Людзі» («Менш») Шолам-Алейхема (яўрэйская трупа).

17 верасня 1920 года ў тэатры ішла «Паўлінка» Я. Купалы і дывертысмент (беларуская трупа), «На дне» М. Горкага (руская трупа) і «Бог помсты» Ш. Аша (яўрэйская трупа).

Аўтар гэтых радкоў неаднаразова сустракаўся з былым акцёрам і рэжысёрам Беларускага тэатра імя Я. Купалы, беларускім тэатральным дзеячам і драматургам, заслужаным артыстам Беларусі Яўгенам Рамановічам, які быў добра знаёмы з Алесем Ляжневічам. Ён высока ацэньваў акцёрскае майстэрства і арганізатарскія здольнасці А. Ф. Ляжневіча ў якасці дырэктара БДТ-1. І яшчэ Я. Рамановіч звяртаў увагу на такую рысу характару гэтага чалавека, як любоў да беларускага народа, да беларускай культуры. І гэта ўсё тактоўна спалучалася з павагай да рускай, яўрэйскай, украінскай культуры і іх прадстаўнікоў.

Акцёру і дырэктару БДТ-1 Алесю Ляжневічу давалася працаваць спачатку пад кіраўніцтвам таленавітага тэатральнага дзеяча, акцёра і рэжысёра Фларыяна Ждановіча, які быў мастацкім кіраўніком Беларускага дзяржаўнага тэатра ў 1920—1921 гадах, а потым, у 1921 годзе, у якасці дырэктара разам з унікальным рэжысёрам, драматургам, педагогам, адным са стваральнікаў беларускага савецкага тэатра Еўсцігнеем Міровічам, які з 1921 года працаваў мастацкім кіраўніком БДТ-1.

А цяпер нагадаем рэпертуар Беларускага дзяржаўнага тэатра і прозвішчы рэжысёраў спектакляў у 1920—1921 гадах.

У 1920 годзе, акрамя вышэйназваных, былі пастаўлены спектаклі «Прымакі»

Я. Купалы, «Хлопчык у лесе» А. Гаруна, «Міхалка» Братоў Далецкіх, «Калісь» Ф. Аляхновіча (рэжысёрам гэтых спектакляў быў Ф. Ждановіч).

У 1921 годзе былі пастаўлены спектаклі «На дне» М. Горкага (рэжысёр і мастак К. Елісеєў), «Раскіданае гняздо» Я. Купалы (Ф. Ждановіч, А. Марыкс) (тут і далей у дужках спачатку ідзе рэжысёр, потым згадваецца мастак. — **Заўв. рэд.**), «Залёты дзяка» У. Галубка, «Хам» Ф. Ждановіча паводле Э. Ажэшкі (абодва рыхтавалі Ф. Ждановіч, К. Елісеєў) «Сягонняшнія і даўнейшыя» К. Буйло, «Модны шляхціц» К. Каганца, «Хата за вёскай» («Цыганка Аза») М. Старыцкага, «Ганка» У. Галубка, «Адвечная песня» і «Сон на кургане» Я. Купалы (рэжысёр усіх пастановак Ф. Ждановіч,

ляцтвам у Маскве актыўна супрацоўнічаў беларускі драматург, акцёр, тэатральны дзеяч, тэатразнавец Алесь Ляжневіч.

Пакручасты лёс, нечаканыя павароты

Усё, здавалася б, складалася як нельга лепш. Але ў 1924 годзе ў Маскве пры партыйнай чыстцы Ляжневіч быў выключаны з партыі з прычыны «адарванасці ад мас і палітычнай няграматнасці».

У 1926 годзе Алесь Францавіч вяртаецца ў Мінск, прызначаецца інспектарам Наркамасветы БССР па справах мастацтва і працуе на гэтай пасадзе да кастрычніка 1927 года.

З кастрычніка 1927 года ён кансультант, а з 1929 года — асістэнт рэжысёра на кінафабрыцы Белдзяржкіно (кінастудыі «Савецкая Беларусь») у Ленінградзе.

А яшчэ Алесь Ляжневіч быў адным з першых беларускіх савецкіх паэтаў і драматургаў.

Доўгі час не рашаўся друкаваць свае вершы. Адважыўся на публікацыю толькі ў 1927 годзе. Не страцілі сваёй цікавасці яго вершы «Я чую плач» («Чырвоны сейбіт», 1927, № 15, пад псеўд. Алесь Бяздольны), «Скарга дзядзькі» («Камуніст», 1927, 28 верасня, пад псеўд. Алесь Бяздольны).

Літаратуразнаўца І. Э. Багдановіч адзначала: «Першая выяўленая публікацыя А. Ляжневіча — драма «З дымам-пажарам» датуюцца 1924 (годам. — Э. І.). Яна вызначалася слабасцю драматургічнай распрацоўкі канфлікту, перавагай дзеяння над псіхалагічнай праўдай характараў. Аднак пры ўсіх недахопах гэта быў адзін з першых узораў беларускай героіка-рэвалюцыйнай драмы. «З дымам-пажарам» (пад псеўд. А. Бяздольны. — Э. І.) ставілася на сцэнах самадзейных тэатраў. А. Ляжневіч апрацоўваў для пастановак п'есы рускага рэпертуару... У пачатку 1930 (года. — Э. І.) на ўсебеларускім конкурсе п'ес ён атрымаў 2-ю прэмію за п'есу «Навела» (пад псеўд. Язэп Церабеж).

Алесь Францавіч быў аўтарам інсцэніроўкі паэмы Міхася Чарота «Босыя на вогнішчы» (пастаўлена ў 1923 годзе аматарамі тэатра беларускага сектара Маскоўскага ўніверсітэта народаў Захаду). Ён апрацаваў для беларускай сцэны інсцэніроўку «Таміла» паводле рамана Ф. Дзюшэна (пастаноўка ў Беларускай дзяржаўным вандроўным тэатры У. Галубка, 1928), а таксама камедыі І. Бэна «Цудадзеі» (1927). У 1927 годзе ў Мінску выйшла ў свет яго п'еса ў 6 актах пад назвай «Новыя ўсходы».

Разам з Янкам Купалам і Цішкай Гартным Алесь Ляжневіч уклаў у 1924 годзе анталогію «Беларускі дэкламатар Чырвоны Дудар».

Алесь Ляжневіч праявіў сябе таленавітым тэатразнаўцам, аб чым сведчаць яго кнігі «Сялянскі тэатр: Дарады ў пытаннях тэатральнай тэхнікі і метады пастаноўкі п'ес сялянскімі і гарадскімі клубнымі драмгурткамі» (Мінск, 1928), дзе ён даваў практычныя парады па сцэнічным мастацтве аматарам, яго артыкулы «Сялянскі тэатр на Беларусі» («Чырвоны сейбіт», 1926, № 5), «Як дэкламаваць вершы, апавяданні, байкі» (Дэкламатар, Мінск, 1928).

20 ліпеня 1930 Алесь Ляжневіч быў арыштаваны ў Ленінградзе АДПУ ССРСР па справе «Саюза вызвалення Беларусі». 10 красавіка 1931 года пастановай калегіі АДПУ ССРСР ён быў сасланы на 5 гадоў у г. Пашахонне-Валадарск (Яраслаўская вобласць).

У 1937 годзе Алесь Францавіч паўторна арыштаваны, прыгавораны да найвышэйшай меры пакарання і расстраляны.

Праз 20 гадоў — 15 лістапада 1957 года — адбылася рэабілітацыя Алесь Ляжневіча.

Сёння, калі мы адзначаем 100-годдзе Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы (а Алесь Францавіч стаяў ля яго вытокаў), варта згадаць імя Алесь Ляжневіча. Яно дастойна таго, каб яго памяталі і на малой радзіме — Сморгоншчыне, і ў Мінску, дзе ён плённа працаваў на карысць Айчыны.

Эмануіл ЮФ

Мастацтва застаецца

Як сёння выглядаюць афішы мінскіх тэатраў?

Светлыя абставіны прымусілі культурнае жыццё прыпыніцца. У тэатрах, кінатэатрах, музеях зачынены галоўныя ўваходы і пустыюць залы. Але зусім знішчыць культурнае жыццё горада практычна немагчыма — яно працягваецца, асвойвае новыя фарматы. Мастацтва застаецца побач з людзьмі і працягвае выконваць свае задачы: натхняе, супакойвае, вучыць і заклікае падумаць.

Купалаўскі

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы скарыстаўся нагодай для таго, каб паказаць свае найлепшыя спектаклі ўсім жадаючым незалежна ад месца знаходжання. Дванаццаць пастановак Купалаўскага з бягучага рэпертуару даступны ў відэазапісе. Гэта шэсць класічных спектакляў: «Паўлінка», «Шляхціц Завальня», «Рэвізор», «Чайка», «Пан Тадэвуш», «Кароль Лір». Да іх у анлайн-рэпертуары Купалаўскага далучыліся творы сучасных драматургаў, якія звычайна ідуць на Камернай сцэне: «Ураджай» Паўла Пракко, «Радзіва “Прудок”» паводле кнігі Андруся Горвата, «Зямля Эльзы» Яраславы Пуліновіч, «Каханне як мілітарызм» Пятра Гладзіліна. Таксама анлайн можна паглядзець спектакль-канцэрт паводле твораў Марка Мермана «Вельтмайстар-акардэон» і французскую камедыю Луі

Сцэна са спектакля «Шляхціц Завальня».

рубрыках. Першым героем рубрыкі *Public Talk* стаў Дзмітрый Багаслаўскі. У межах рубрыкі «Дорага-багата. Інтэрв'ю па-свойску» выйшла ўжо дзве відэа-размовы — з Уладзіславам Ноздрыным і Ганнай Анісенкай. У рубрыцы «Смачна есці» артысты тэатра дэманструюць кулінарныя здольнасці, паказваюць віды са сваіх вокнаў у аднайменным раздзеле, у рубрыцы «Казкі» чытаюць казкі на ноч, а ў рубрыцы «Рыхтуем цела да мінскага лета» дзеляцца спосабамі падтрымання выдатнай фізічнай формы. У раздзеле «Сезон сяброў» сабраны відэапрывітанні ад сяброў тэатра.

Зразумела, што тэатр не абмяжоўваецца інтэрактыўна і прадстаўляе глядачам магчымасць прагляду анлайн-спектакляў. У запісе 2017 года можна паглядзець спектакль «Белы анёл з чорнымі крыламі», а 12 чэрвеня на ютуб-канале з'явіцца запіс спектакля «Сталіца Эраўнд». Тэатр прапонуе па жаданні падтрымаць яго, набыўшы квіток на ютуб-паказ спектакля або квіток на майстар-клас. РТБД працягвае працаваць і афлайн, хаця ў рэпертуары рэгулярна адбываюцца змены. 13 і 19 чэрвеня можна будзе паглядзець пластычны спектакль «Бетон» рэжысёра Яўгена Карняга, 16 чэрвеня — спектакль «Шлюб з ветрам», 18 чэрвеня — сатырычную камедыю «Мудрамер» па п'есе Мікалая Матукоўскага, а 20 — спектакль «Сірожа» пра юнацтва і сталасць, «жыццё ў дзвюх эпохах» паводле п'есы Юліі Чарняўскай.

ТЮГ

А ў Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай тэатры юнага глядача ўсе чэрвеньскія спектаклі адменены. Глядацкая зала працягвае пуставаць, але тэатр не перастае радаваць наведвальнікаў анлайн. У сацыяльных сетках у 18.00 праходзяць трансляцыі відэазапісаў спектакляў. Дзіцячыя спектаклі трансляюцца праз дзень, спектаклі для дарослых — у пятніцу і суботу. Афіша аднаўляецца кожны тыдзень. Так, 12 чэрвеня можна будзе паглядзець спектакль «Зацюканы апостал» па творы Андрэя Макаёнка, 13 чэрвеня — перастварэнне байкі «Ліса і вінаград», а ў нядзелю 14 чэрвеня — казку «Таямніцы вялікага Гудвіна» паводле кнігі Аляксандра Волкава.

Акрамя гэтага, супрацоўнікі Тэатра юнага глядача распачалі серыю анлайн-чытанняў «Свае ў свеце». У відэафармаце з'яўляюцца мініяцюры пісьменніка і драматурга Аркадзя Крумера ў выкананні артыста ТЮГа Андрэя Каламіяца. Гэта яшчэ адзін фармат, які дазваляе ўсталяваць супраць паміж прадстаўнікамі розных творчых прафесій.

Тэатр оперы і балета

Вялікі тэатр Беларусі зусім нядаўна адзначыў свой дзень нараджэння ў анлайн-фармаце, прадставіўшы глядачам невялікі відэаканцэрт, а таксама відэападарожжа па закуліссях тэатра, рэпетыцыйных спектакляў да новага тэатральнага сезона і інтэрв'ю з многімі дзеячамі тэатра. Падтрымліваць сувязь з глядачамі і згадваць

трыумфальнае мінулае тэатру дапамагае супольны праект з Белтэлерадыёфондам. У сацыяльных сетках праекта пад назвай #ЗАЛАТЫФОНДБДТ рэгулярна з'яўляюцца не толькі мастацкія і дакументальныя фільмы, але і запісы спектакляў Тэатра оперы і балета.

Праект працягваецца з пачатку мая. Сёння анлайн ужо можна паглядзець некалькі легендарных спектакляў. Сярод іх — аднаактовы балет «Альпійская балада» Яўгена Глебава па аднайменнай апавесці Васіля Быкава, пастанавлены ў 1967 годзе; адзін з першых нацыянальных спектакляў Вялікага тэатра Беларусі — пастанавлены ў 1939 годзе опера «У пушчах Палесся» Анатоля Багатырова. У аснове лібрэта, створанага Яўгенам Рамановічам, — апавесць «Дрыгва» Якуба Коласа.

Яшчэ адзін балет — «Балеро» на музыку Марыса Равеля пастанавлены Валянцінам Елізар'евым у 1984 годзе. Тэмай гэтага спектакля балетмайстар вызначыў «духоўнае супрацьстаянне жорсткасці і гвалту, незгінальную мужнасць перад набліжэннем катастрофы».

У праекце перамяжоўваюцца публікацыі запісаў оперы і балетаў. Апошнім, прадстаўленым у маі, спектаклем стала опера-прытча Сяргея Картэса «Візіт дамы». Лібрэта створана Уладзімірам Халіпам па матывах п'есы «Візіт старой дамы» Ф. Дзюрэнмата. Прэм'ера ў Беларусі адбылася ў 1995 годзе. Гэта самы малады спектакль, паказаны ў межах праекта.

Апошнім з апублікаваных архіўных пастановак аказалася вакальна-харэаграфічнае прадстаўленне «Карміна Бурана» Карла Орфа. Гэта кантата, напісаная кампазітарам на аснове тэкстаў вандруных паэтаў вагантаў XII—XIII стагоддзяў. У 1937 годзе кантата была ўпершыню выканана ў Беларусі і з тых часоў дэманстравалася толькі ў канцэртным фармаце да 1983 года. Тады Валянцін Елізар'ев зрабіў яе сцэнічную пастаноўку, аб'яднаў танцы і спевы і стварыў аўтарскую сюжэтную лінію.

Новыя архіўныя запісы пастановак Вялікага тэатра Беларусі з'яўляюцца ў сацыяльных сетках праекта #ЗАЛАТЫФОНДБДТ кожную пятніцу.

Новыя магчымасці

Амаль усе тэатры намагаюцца так ці інакш падтрымліваць сувязь з глядачамі, нават калі тэатральны сезон закрыты да верасня. Так, тэатр імя Горкага ладзіць прамыя эфіры-інтэрв'ю з артыстамі ў інстаграме,

Сцэна са спектакля «Радзіва “Прудок”».

Вернэра і Жоржа Бера «Школа падаткаплацельшчыкаў». Пасля аплаты відэа спектакля будзе даступна сем дзён.

А ўжо 15 чэрвеня тэатр зноў адчыніць свае цэнтральныя дзверы. Купалаўскі, што традыцыйна адкрывае новы тэатральны сезон «Паўлінкай», гэтым разам скарыстаўся магчымасцю «адкрыць яго двойчы». Найбліжэйшыя спектаклі, акрамя «Паўлінкі», — «Рэвізор» 16 чэрвеня, «Шляхціц Завальня» 17 чэрвеня. 22 чэрвеня са спектакля «Зямля Эльзы» пачне сваю працу Камерная сцэна. Рассадка глядачоў — з пэўнай дыстанцыяй. Зала Галоўнай сцэны будзе запоўнена менш чым на траціну (100 месцаў з 338), а Камернай — толькі на палову (40 месцаў з 80).

РТБД

Для Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі сітуацыя ў свеце стала нагодай для адкрыцця адмысловага анлайн-праекта #АНТРАКТ_3_РТБД. На ютуб-канале тэатра з'яўляюцца відэа ў розных

Сцэна са спектакля «Паўлінка».

Музычны тэатр рэгулярна публікуе тэатральныя дзённікі — невялікія дакументальныя відэазамаляўкі, а Маладзёжны тэатр стварыў тэлеграм-канал, каб дзяліцца навінамі з глядачамі. Здаецца, многія артысты і супрацоўнікі тэатраў сапраўды ўспрынялі гэтую сітуацыю як выклік крэатыўнасці і вынаходлівасці. Для іх гэта лішняя нагода паказаць, што тэатр — нешта значна большае, чым набор пастановак, — гэта штодзённая праца, сувязь з мінулым і, самае галоўнае, людзі.

Праз больш блізкую сувязь з аўдыторыяй, якая ўсталяваецца дзякуючы анлайн-камунікацыі, павышаецца і цікаўнасць да тэатра. Бо людзі на сцэне перастаюць быць проста выканаўцамі роляў і імёнамі ў праграмы. Яны запамінаюцца як асобы. На відэа прасцей разгледзець іх твары, чым седзячы ў глядацкай зале, нават на самых блізкіх да сцэны месцах.

Гэта спрацоўвае не толькі ў тэатры, але і ва ўсіх астатніх відах мастацтва. Калі ў абстрактнай культурнай установе з'яўляюцца чалавечыя твары, асобы, якія штодня працуюць дзеля мастацтва, яно перастае ўспрымацца як нешта далёкае, незразумелае або занадта элітарнае. Таму, калі тэатры, музеі і іншыя культурныя ўстановы звякнуць да сацыяльных сетак, анлайн-інтэрактыўна і шчыльнай камунікацыі з глядачамі і працягнуць яе і тады, калі ўсе вернуцца да нармальнага жыцця, гэта пойдзе толькі на карысць. І магчыма, стане адной з прычын, па якіх свет сапраўды непапраўна зменіцца.

Дар'я СМІРНОВА

Сцэна са спектакля «Бетон».

Фота з сайту sputnik.by.

Фота з сайту afisha.tut.by.

Фота з сайту belta.by.

Фотаз сайту afisha.tut.by.

Вынікі

Чалавек тонкай душы

Аматары мастацтва заўважаюць: без яе не было б Беларускай музыкі. Знакамітая спявачка Тамара Раеўская прыгожым, мяккім голасам зачаравала не адно творчае пакаленне. Заслужаная артыстка Беларусі, даўрэат шматлікіх конкурсаў нарадзілася 80 гадоў таму. Трыццаць з іх прысвяціла беларускаму радзі.

Яе называлі зоркай. Але ж сама спявачка слова гэтая не любіць. Па натуре чалавек сціплы, спакойны. Імкнецца думаць над кожным крокам і слухаць сэрца. Напэўна, гэтая якасць калісьці дапамагла ёй стаць вядомай як у Беларусі, так і за яе межамі.

Яна нарадзілася ў Асіповічах у пару, калі цвіце бэз. Таму ўсё жыццё вельмі любіць гэтыя кветкі. Як кажа сама, іх пах абуджае ў душы рамантыку. Артыстка добра памятае вайну. Калі вызвалілі Беларусь, ёй ужо было чатыры гады. На ўсё жыццё запамніла твары двух немцаў — Ганса і Вальтэра, якія часцяком бралі маленькую дзяўчынку на рукі і падкідвалі ўгору. Назаўсёды Тамара Рыгораўна запамніла пах і смак ежы немцаў: яны часта аддавалі мясцовым рэшткі духмянага супу ці пудынг.

Пасля вайны мама артысткі купіла нямецкае піяніна і сама старанна падбірала ноты на ім. Любоў Тамары Раеўскай да музыкі зарадзілася ў сям'і. Калі ўсе збіраліся разам, можна было пачуць цэлы аркестр: дзядуля іграў на скрыпцы, адзін яго брат — на цымбалах, другі — на баяне. Мама і бацька мелі добры слых. Між тым у музычнай школе Тамара Рыгораўна ніколі не вучылася.

У Асіповічах дзяўчына скончыла пяць класаў, а пасля сям'я пераехала ў Мінск. Скончыўшы школу, Тамара Раеўская паступіла ў музычнае вучылішча ў Маладзечна на дырыжорска-харавое аддзяленне, правучылася 3 гады і зноў вярнулася ў сталіцу. Вучылася доўга. Кідала, потым вярталася. Хацела перайсці на вакальнае, але не бралі. Лёс артысткі вельмі цікавы. Пасля вучылішча яна не марыла пра музычную альбо тэатральную кар'еру, а захацела стаць урачом. Пайшла працаваць у клініку сястрой-рэгістратарам, вывучала ўладкаванне аператыўных пакояў.

Артысткай, успамінае Тамара Рыгораўна, стала выпадкова. Адночы да яе ў гасці прыйшла стрыечная сястра і расказала, што на радзі праходзіць конкурс салістаў. Вырасла паспрабаваць. Калі прыйшла, аказалася, што конкурс ужо завяршыўся. Аднак музычнаму рэдактару спадабаўся голас будучай артысткі, і яна паабяцала дамовіцца з дырыжорам, каб той усё ж паслухаў Тамару. Дырыжорам аркестра аказаўся Барыс Райскі. Ён запрасіў спявачку прыйсці на запіс, даў ёй песню «Ноч была с ливнями и трава в росе, про меня "счастливая" говорили все...» з фільма «Смага». Калі на першай рэпетыцыі ў студыі Тамара Рыгораўна яе праспявала, увесь аркестр апладзіраваў.

З таго моманту пачалося новае жыццё. З клінікі прыйшлося сысці, але ў жыцці з'явілася новая любоў — музыка. На ўсю краіну загучаў распеўны голас дзяўчыны з Асіповічаў. Песні ў мяккім і пранікнёным выкананні салісткі Беларускага радыё асабліва палюбілі ў вёсках за цёплую беларускую мову. Тамара Рыгораўна шмат спявала пра любоў да Радзімы, бацькоў. Напрыклад, «Калыханка маме».

Любімай канцэртнай пляцоўкай артысткі быў Дом афіцэраў. Там, дарэчы, адбылося яе першае выступленне, там жа праходзілі творчыя вечары. Тамару Раеўскую называлі родапачынальніцай творчых вечароў. У 1982 годзе на першым з іх прысутнічалі самыя блізкія артысткі. Яна сама прадумала сцэнарый, напісала вершы. Вядучай была Элеанора Язерская. Той канцэрт спецыяльна запісалі для Тамары Рыгораўны. Бывае, у моманты настальгіі артыстка пераглядае яго.

Жыццё Тамары Рыгораўны кардынальна змяніла Чарнобыльская трагедыя. Калі адбыўся выбух, артыстка паехала выступаць у Брагін. Замест прыгожых кветак дарылі рэспіратары. А ў хуткім часе спявачка заўважыла, што яе голас падчас выступленняў стаў

змяняцца. На сцэне ўсё было па-ранейшаму цудоўна, але ж падчас запісаў даводзілася дазапісваць дублі некалькі разоў. З радыё Тамара Рыгораўна пайшла сама. Зразумела: час прыйшоў. Пасля працавала з аркестрам Міхаіла Фінберга. Спявала, але больш ёй падабалася выкладаць. Гэта было імпульсам жыцця. Сваіх вучняў яна любіла. Калі ў кагосьці з іх што-небудзь атрымлівалася, вельмі радавалася.

Цяпер Тамара Раеўская не любіць гучна адзначаць свой дзень нараджэння. Апошні святкавала ярка, калі споўнілася шэсцьдзясят. Зараз для яе найлепшым баўленнем часу з'яўляецца магчымасць паехаць на лецішча ў Вязынку і пабыць сам-насам са сваімі думкамі. Тамара Рыгораўна — чалавек тонкай душы. Яна многае памятае і многае ведае і, пражыўшы цікавае і яркае творчае жыццё, упэўнена, што кожны чалавек будзе свой лёс сам.

Вікторыя АСКЕРА

Пацеха з меча

Аляксандр ЗІБАРАЎ

Сёе-тое пра пісьменнікаў і не толькі

- ✓ Дэвіз пісьменніка: «Ні дня без радка ў ганарарнай ведамасці...»
- ✓ У некаторых афарызмах гумару на капейку, а ганарар — рубель.
- ✓ На некаторых кнігах варта было б указваць водазмяшчэнне.
- ✓ Некаторым аўтарам нават у суаўтары трапіць не ўдаецца.
- ✓ Сёй-той дажывае да залатога вяселля толькі таму, што яму не было калі развесціся.
- ✓ Чужыя думкі перадаюцца на адлегласці з дапамогай плёткаў.
- ✓ Гэтаму чалавеку нельга адмовіць у таленце: ён так жаласна яго просіць.
- ✓ Захоўвайце светлыя ўспаміны на чорныя дні!
- ✓ Калі мы крочым наперадзе ўсіх, то міжволі паварочваемся спінай да калектыву.
- ✓ Пасля заказу афіцыянт не прыходзіць так доўга, што міжволі з'явілася думка: «А ці не звольніўся ён?»

З рускай мовы пераклаў Міхась СЛІВА

Анатоль ЗЭКАЎ

Часцінамоўнае

Пародыя

У строфы слова льецца ератычна.
Яно пульсуе, як жывая кроў.
Назоўнік выступае нестатычным,
Бярэ разгон мяцежны дзяслоў.
Сяргей Законнікаў

Не стаў бы я, відаць, паэтам,
Займаўся б іншым у жыцці,
Каб верш мой абмінуў прыметнік
І прыназоўнік апусціў;

Каб не паклікаў на сумоўе,
Звязаўшы ўсе ў адно звязно,
Дзеепрыметнік і прыслоўе
З дзеепрыслоўем заадно.

Ну, а назоўнік — дык тым болей,
Як і, між іншым, дзяслоў.
Без іх дакладна я ніколі
Ніводны б вобраз не знайшоў.

А вершу ён заўжды патрэбны.
Я ж да ўсяго сказаць хачу:
Адкінуць нельга і лічэбнік,
Бо як я ганарар злічу?

Вось так — няспешна, паступова —
І напісаўся верш для вас,
Таму што ўсе часціны мовы
Я ў школе вивучыў якраз.

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

Анатоль КРУГАВЕЦ

Лірычна-драматычная паэма з адкрытым фіналам без happy end'у

ЛЮ-БЛЮ

CREDO

Паэма

К чорту сублімацыю —
Лепш дзяўчат памацаю.

Квінтэсэнцыя

Паэма

Флірт
Спірт
Спорт
Word
Морт

Мамалагічныя фантазіі

Банальны для РБ
Твой 75-В.

Не месціцца ў руцэ
Твой 75-С.

Павысіць ККД
Твой 80-D.

Мне мрояцца твае
Ў сямідзясяці-Е.

Намацавае ж рука
Твой 75-А : (

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзясні Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфарыў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індыўідуальны;
63815 — індыўідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Нумар падпісаны ў друку
11.06.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 916

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013

Заказ — 1795
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.